భామినీపూర్ణతిలక

అను

బిల్హణీయము

గ్రంథకర్త:

బులుసు వేంకటకవిగారు

అయ్యగారి రామశాస్త్రిలుగారిచే

పరిష్కరింపఁబడినది.

మొదటి కూర్పు

ప్రకాశకులు:

కర్రా అచ్చయ్య అండు సన్సు

ఈశ్వరబుక్కు డిపో, రాజమండ్రి

రిజిష్టర్డు కాపీరైటు] 1934 [వెల 0—12—0

Title Page Printed at Sree Vani Press, Rajahmundry.

అను

బిల్హణీయము

3 అంకములనాటకము.

గ్రంథకర్త:

బులుసు వేంకటకవిగారు

అయ్యగారి రామశాస్త్రిలుగారిచే పరిష్కరింపబడినది

పబ్లిషర్సు:

కర్రా అచ్చయ్య అండ్ సన్సు

ఈశ్వర బుక్కుడిపో, రాజమండ్రి.

మొదటికూర్పు.

శ్రీ లలితా ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడియె.
రాజమండ్రి.
1934

 వెల 0—12—0

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రధారులు

బిల్హణుడు—కవి కథానాయకుడు

మదనాభిరామరాజు—రాజు

వసంతుడు—మంత్రి

నారాయణభట్టు—ఆస్థానపండితుడు మొదటిగురువు

కేశవశర్మ—పురోహితుడు

వీరసేనుడు— } తలవరులు
పరిశేనుడు— }

విదూషకుడు—ఆస్యగాడు

స్త్రీలు

యామినీపూర్ణతిలక—కథానాయకి

కమలాక్షి— }
కీరవాణి— } యామినీపూర్ణ చెలికత్తెలు.
చిత్రరేఖ— }

యింకను కొందరు సభ్యులు వత్తురు.

విజ్ఞప్తి

పాఠక మహాశయులారా యామినీపూర్ణతిలక యను నాటకము ను వేమగిరి గ్రామకాపురస్థులును అస్మత్ప్రియ మిత్రులును అగు బ్రహ్మశ్రీ వుదయగిరి వేంకట్రామశాస్త్రిగారి యొక్క ప్రోత్సాహంబున వేమగిరిగ్రామంలో నేను వున్న 1911 సం॥ర ప్రాంతమున బిల్హణీయ మను ప్రబంధమూలము ననుసరించి మూడశ్వాసములకు మూడంకముల నాటకముగా వ్రాయనెంచి నాచిరుతప్రాయమునందే రెండంకములు మాత్రము వ్రాసి కొన్నికారణాంతరములచే మాస్వస్థలమగు నేదునూరను గ్రామనకు 1913 వ సం॥ రమున వెళ్ళవలసివచ్చెను. అచటనే మూడవ అంకమువ్రాసి నాటకము పూర్తిచేయుటయైనది నాటినుండియు నామిత్రులెందరు అచ్చువొత్తించుమని ప్రోత్సాహపరచినను అనేకకారణాంతరములచే వీలుపడక నేటికి రాజమండ్రి నివాసులగు మహారాజశ్రీ కర్రి అచ్చయ్యగారి ద్రవ్యసహాయమువలన అచ్చొత్తింపబడెను. సుమారు 23 సం॥రముల క్రిందట నాచిన్నవయసున వ్రాయబడిన దగుటచే యిందలి దోషములను పండితులును పుల్లేటికుర్రు గ్రామకాపురస్థులును అగు బ్రహ్మశ్రీ అయ్యగారి రామశాస్త్రిలుగారిచే లేఖప్రమాదదోషములను ఛందోవ్యాకరణ దోషములను సాధ్యమైనంతవరకు సవరణచేయించబడెను. అయినను యిందలి స్వల్పదోషములేవేని ఉండినయెడల పండితులగువారు నాకు తెలియజేయుటకును మన్నించుటకును విద్వజ్జనంబులను ప్రార్థించుచున్నాడను. అట్టి తప్పులను ముందు ముద్రణమునందు సవరించుకొనుచున్నాను. ఈగ్రంథముద్రణసమయమందు ఏతత్కవికిదైవికమువలన సంభవించిన శ్రమనుగూర్చి దైవప్రార్థనగా రచింపబడిన తత్కాలికపద్యములు యిందు ముద్రించబడెను.

ఇట్లు పండితవిధేయుడు

బులుసు వేంకటకవి వేమగిరి.

దైవప్రార్థన

సీ. నీనామస్మరణను నిత్యంబుబల్కుట పాపమాయింతముల్ బాధగల్గె
నీసన్నిధికినేగు నిత్యభక్తుడు గాడటంచు నాపాదముల్ బాధవెడితి
నీమీదపద్యముల్ నిర్మింపడంచునాకుడిహస్తమున్ నిటుల్ గూర్చితౌర
నీనమస్కారముల్ నిత్యంబుజేయని హస్తము దేలని నడచి త్రొక్కా

గీ. తమదు బిడ్డలొనర్చెడి తప్పిదములు, తండ్రిమన్నించకిట్టుల దారుణంపు
బాధలనుబెట్టి హింసింప పాడియగునె, దైవమా నీవెరుంగనిధర్మమెద్ది.

సీ. దంతముల్ బాధకే తహతహపడి నిన్ను వర్ణింపగాలేక వదరుచుండ
నేడాదిగాలేదు నెడమపాద మునీలబాధ పట్టితి నదిబాయకుండ
క్రూరబుద్ధితో నేడుకుడిహస్తమునునిటుల్ విరుగగొట్టుటనీకు వేడుకైన
నిన్నువర్ణించుట నిన్నుదర్శించుట నిన్ను ధ్యానించుట నిష్ఫలములు

గీ. యనుచుభక్తుల కెంతయు నవనిమీద, జాటి జెప్పెద నీభక్తి సల్పకుండ
దైవమా నీవునాయెడనుదయనుదప్పి, హస్తమిటుబాధ పెట్టు ప్రశస్తమొక్కొ

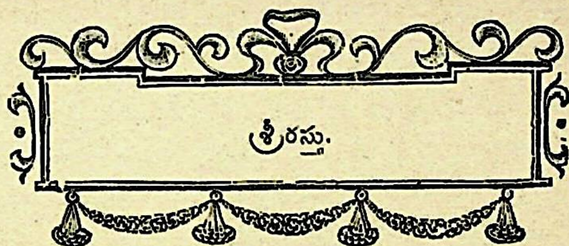
ఉ. నేటికి నైదురోజులయె నేనెటు బాధసహింతు నక్కటా
జాటుదు నీదు దుర్నయము జాలముజేసిన కృష్ణనిప్పుడే
పోటును మాన్పి హస్తమును బ్రోచిననీకునమస్కరింపుచున్
సాటిమెలేరు దైవముకు జాలిన రక్షకుడంచు జెప్పెదన్.

ఉ. నెంతయు సవ్యహస్తమున నేనులిఖించెదు నీదుపద్దెముల్
నంతయుబొంది దుఃఖమున వ్రాసితి నాదగు వామహస్తమున్
సంతసమానె నీకిదియు శాస్త్రవిరుద్ధముగాదె శ్రీహరీ
పంతముదీరెనే నిటులభక్తుని బాధసహించి చూడగన్.

ఉ. నాయెడదప్పుయున్న యిది న్యాయముగాదని మందలించి
నాకీయెడ సాయమౌచు దగుహీనతబాపుట యొప్పుగాని
నీవేయిటు ఘోరబాధలను యేర్పడజేయ భరించుటెట్లికన్
బాయగజేయు మా వెతలపాలుగ జేయక కృష్ణ మ్రొక్కెదన్.

12—12—34
రాజమండ్రి

యిట్లు భక్తుడు,
బులుసు వేంకటకవి

యామినీపూర్ణతిలక

అను

బిల్హణీయము

నాంది

సూత్రధారుడు:—(ప్రవేశించి)

ఉ. శ్రీవిలసిల్ల వక్షమున శీదలదృష్టిఁ గృపార్ద్రచిత్తుఁడై
యీ వసుధాస్థలిన్ గలుగు నెల్లబుధప్రకరంబు బ్రోచుచున్
పావనసచ్చరిత్రుఁడయి భక్తులకోర్కెలొసంగునట్టి యా
దేవుఁడు మీకజస్రమును దీవరశబ్ధము నిల్పుగావుతన్.

(పుష్పాంజలిజల్లి) (సభ్యులవంక దిలకించి) ఆహా! యేమి! మదీయపుణ్యవశంబున, అఖిలశాస్త్రనేత్తలయిన విద్వాంసులును, తర్కమీమాంసా ప్రతివాదముసేయు, శాస్త్రజ్ఞులును, నవరసాలంకారకావ్య ధురంధరులైన కవిశ్రేష్ఠులును తుంబుర,. నారదాదులను దిరస్కరించు వైణికోత్తములునుగల యీసభఁ జూడ నామనంబెంతయు నుల్లసిల్లుచున్నయది నేటిదినమున వీరి నెట్టినాటకమాడి సంతసింపఁజేయఁగలమో తెలియఁబడదు.

(తెరవంకజూచి) అయినను మదీయప్రియసినిఁ బిలచి యో చించెద సఖీ! అలంకరించుకొనినపక్షమున నొకసారి యిటు రమ్మా.

నటి—(తెర వెలువడి) ఆర్యా యిదె వచ్చుచున్నదానను.

సూత్రి—ప్రియసీ! నేడింత యాలస్యమొనరించితివేల నేటిదినమందు నీసభాసదులు మనమెద్దియో గొప్పనాటకము ప్రదర్శింతుమని కనుదమ్ములువిచ్చి మనమునం దువ్విళ్ళూరుచున్నారు. ఇంత త్యాసక్తిగల నీసభాసదుల కెద్దినాటకమాడిన మనంబులు పల్ల వించునోయన మనమునం దాందోళనము జనింప నిన్ను రా వించితి.

నటి—ఆర్యా, యిందులకై యింత యోచింపవలయునా? నవరసాలం కార భరితమై శృగార రసమొల్కఁజేయు బిల్హణీయంబను నాటకరాజం బొండుగలదు. కవులకును గాయకులకును శృంగారమై ప్రధానము గావున నేటిదినమందా నాటకము బ్రదర్శింతము.

సూత్రి—చెలీ, చక్కఁగ జ్ఞాపకముఁజేసితివి మనము ప్రదర్శింపఁబోవు నాటకంబునకు శుభప్రదమగు వసంతఋతువును నీ గానమా ధుర్యంబున వర్ణింపుము.

నటి—చిత్తము. (స్మృతినభినయించి)

కీర్తన.

సఖా వసంతఋతువుసమయము సౌఖ్యమాగదా ॥స॥
యహా, యదేమొ యెండినమ్రాకులె చిగిర్చె హా ॥స॥
శుకపిక నవకోకిలపల్కులును హెచ్చెగాఁ
ఎన్నడులేనట్టి వింతలతలుపూచె హా ॥స॥
కన్నులపండువగొసేయు సొబగు వెన్నెలల్

కన్నెలకేది వెచ్చనిగాడ్పులను మించెగా ॥స॥
విరహిణులకు గోర్కెలుమది విస్తరిల్లెగా
పాంథులకును బాటలెంతో భద్రిమయ్యె హా ॥స॥

సూత్రి—ఆహా! చెలీ, నీ గానమాధుర్యంబున నెండిన మ్రాకులు సహితము చిగిర్చి శిలలు నీరై ప్రవహింపఁజొచ్చె ప్రియా యీనాటకమును రచియించినకవి యెవ్వరో జ్ఞప్తికిరాకున్న యది నన్ను పరిహసింపక కొంచెము దెల్పుము.

నటి—ఆర్యా, గీ. కలఁడుగా సీమనూరున గౌతమముని
గోత్రజుఁడు పండితవిధేయ మిత్రుఁడనగ
నవ్యకవియొప్పు వేంకట నామధేయుఁ
డతఁడు రచియించె దీని స త్యాదరమున

సూత్రి—ఆ దెలసె యీకవి

ఉ. వయసున బిన్నయయ్యు నిది వ్రాయగనెట్టుల బూనెనొక్కొ ని
శ్చయముగ వ్రాసెనా! యనెడు సందియమేల వినుండు సత్కవు
ల్దయకును బాత్రుఁడై మిగుల ధన్యతజెంది కవిత్వమల్లుచున్
భయమునువీడి జేసెనిది భక్తులకెద్ది యసాధ్యమారయన్.

నటి—ఆర్యా, యిక్కవి కవిపుంగవులకు మిత్రుఁడై, వారికరుణాకటాక్షప్రాప్తిచే, విశేషపాండితి లేకున్నను సూక్ష్మబుద్ధిఁగలవాఁడై దీని రచియించియుండినట్లు తోఁచెడిని.

సూత్ర—ఆ అవును ప్రియా! మదనాభిరామనృపతి కొల్వుకూటమునకు విచ్చేయునట వలయుపాత్రలను సిద్ధముచేయవలయును. పోవుదమురమ్ము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీరస్తు.

యామినీపూర్ణతిలక

అను

బిల్హణీయము

ప్రథమరంగము.

—:o:—

ప్రథమాంకము.

స్థలము—సింహపురాధీశ్వరుని మందిరము.

(మదనాభిరామనృపతి సింహాసనసీనుఁడై యుండ మంత్రి వసంతుఁడు, గొందఱు సభ్యులు పరివేష్టింతురు.)

మదనా—అమాత్యశేఖరా!

చ. పసితనమందు బిడ్డలకుఁ బాలును నుగ్గునుఁ బోసి పెంచి సం
తసమున నెత్తిదించుచును దాదుల చెంగట యాట నేర్పుచున్
పసిడి మెఱుంగు టందియలు బాదములందున మ్రోయు గజ్జెలుచుట్
వెస నమరించి పెంచుదురు వేడుకతో తలిదండ్రు లెంతయున్.

గావున అస్మత్కుమారీరత్నంబగు యామినీపూర్ణతిలక సర్వాంగసౌష్ఠవముఁ గలదియై యసమానరూపురేఖావిలాసంబున పూర్ణిమాచద్రబింబాన్యయన నొప్పుచున్నయది. యిట్టి చక్కదనంబుల

కిక్కువైన యక్కటిక్కు మిన్నకు విద్యాభ్యాస మొనర్చినమొదల సమస్తవిద్యలనుఁ జదివి సర్వజ్ఞురాలై పదియారువన్నె బంగారు నకుఁ దావిగలిగినభాతి సకలసద్గుణరాశియై యుండఁజూచెడు భాగ్య మెన్నఁడు గలుగునోయని మనంబు పరితపించుచున్న యది. ఇందులకు నీయభీష్ట మెద్దియో తెల్పుము

వసంతుఁడు—ప్రభువరా! సమస్త వేదశాస్త్రపారీణ్యులును, సకలసద్గుణసంపన్నులును, సమస్త సామ్రాజ్యవిభూతులును నగు దేవర వారికంటె నే నెక్కుడు చెప్పున దేమున్నది. అయినను—

చ. చదివినయంతమాత్రమునఁ జక్కని జ్ఞానముఁగల్గు దానిచే
సదమలబుద్ధియుక్ బోడము సద్వినయం బది యంకురించి యు
న్మదమణఁగించు మంచియను మార్గమె బోవగఁ జూచుఁగాన హా
చమువున కెంతయో విలువ సత్యముఁ జెప్పగఁజాల భూవరా!

అదియునుం గాక,

ఉ. రాజ్యములందు పూజ్యతయె రాజుల కెందునుఁ గల్గుఁగాని సా
మ్రాజ్యముఁ బాసిపోవఁ బెరరాజ్యములందున నున్న నెవ్వరున్
భోజ్యమునైన బెట్టరట పూజ్యుఁడు సత్కవిపర్యుఁడెల్ల సా
మ్రాజ్యము నేలు భూపతులు మాన్యుఁడటంచు నమస్కరించుటన్.

'విద్వాన్ సర్వత్ర పూజ్యతే' అను న్యాయము గావున సర్వవిధంబుల సక్కన్యారత్నంబునకు విద్య గరపించుటయె శ్రేయస్కరము విద్యాధనమువంటి ధనము వేఱొండు గలదే?

(ప్రవేశము, కేశవశర్మ నారాయణభట్టును అను నిర్వురు బ్రాహ్మణులు) అందఱును—లేచి నమస్కరింతురు.

రాజు—(వినయముతో) భూసురప్రవరులారా! నమస్కృతులు.

బ్రాహ్మణులు—శుభమస్తు. సకలమనోభీష్ట సిద్ధిరస్తు. సమస్తసామ్రాజ్యవైభవ ప్రాప్తిరస్తు

రాజు—మహాత్మా ! మీరలీ రత్నపీఠముల నలంకరింపుడు.

అందఱు—(గూర్చుండుదురు.)

రాజు—మహాత్మా ! మీ యాశీర్వాదఫలంబున మా కజేయమ్మగు కీర్తి గల్గుఁగాక. అస్మదభీష్టము లీడేరుగాక! ఆర్యులారా యిం తదనుక మీరాకకై సామంతరాజులతో కొల్వు దీర్చియున్న వాఁడ,

నారా—రాజా నీవు మారాకకై నిరీక్షించుట కెద్దియో శుభప్రదమగు కార్య మాలోచించి యుండనోపు.

రాజు—మహాత్మా!

సీ. రాకాశశాంకుని రాకొట్టు నెమ్మోము
మకరాంకుశస్త్రంబు మత్కుమారి
యనుపమ రూపకళావిశేషంబుల
మీటియై వర్థిల్లు మీనసేత్రి)
కమనీయకోమలకాంతిచే విలసిల్లు
చిన్ని క్రొన్నెల నాదు కన్నె మిన్న
గలదిన, నెఱుగరే కారుణ్యమతులార
నా పెన్నిధానంబు నాదు బాల

గీ. యామినీపూర్ణ తిలకాఖ్య నలరుఁ దీని
కిపుడు పంచమ వత్సరంబెసఁగుగాన
శుభదినంబును జూచియు సొంపుగాను
విద్య దాన మొసంగఁగ వేడుచుంటి.

చ. చదువని మూఢవాళికిని జక్కఁగ యూహలు పుట్టకుండు న
మ్మదముగ నుండ రేరికిని మందమతిన్ జరియింతు రెప్పుడున్
మదమునఁ బిన్న పెద్దలును మంచియుఁ జెడ్డయు లేక మాటికిన్
నది యిది యంచు లోకు లపహాస్యము జేయఁ గృశింతు రక్కటా.

గావున మత్కుమారికకుఁ గల యజ్ఞానాంధకారంబునకు జ్ఞానోదయం బొసంగెడి విద్యాంజనం బొసంగి సర్వజ్ఞురాలుగాఁజేయ బ్రార్థించుచున్నాడను.

బ్రాహ్మణు — రాజా! నీవింతిగాఁ జెప్పవలయునా? యుష్మద్వంశంబునకు హితముగోరు పురోహితులముగామా రేపు ప్రాతఃకాలమున మీకుమారికకు విద్యాభ్యాసము ప్రారంభించి సమస్త విద్యలఁ బ్రవీణ్యురాలుం గావింతము.

రాజు — (మంత్రిం జూచి) అమాత్యశేఖరా! యీ భూసురోత్తములకు వేయి సువర్ణంబులనిచ్చి సత్కరించి యనుపుము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము.

(మాధవశర్మ — నారాయణభట్టు ప్రవేశింతురు)

నారా — ఓహో! మాధవశర్మా ఎంతపాపం వచ్చిందోయీ, మనకీపాటికీయూరుమీద ఆశ వదలుకొనుటదక్క వేరొండుపాయములేదు.

మాధ — అయ్యో! నారాయణభట్టుగారూ అదేమిటండోయి వింతగా మాట్లాడుచున్నారు.

నారా — కాలము వింతగా మారుచున్నది. మనరాజుగారి కుమార్తెకు యీచదువు పనికిరాదట కవిత్వంజెప్పించి నవరసజ్ఞురాలుగాఁ జేయుదురట.

మాధ — ఓహో! గొప్పచిక్కే వచ్చినదే మనకూ డడిపోయినది.

ఉ. గోణము కట్టుటాదిగను కొద్దియొ గొప్పయొ విద్యనేర్చి స
న్మానమునొందుచున్ మిగుల మాన్యులమంచు జరించుచుండియున్

గానుక లందుచుంటి మింక గల్గునె గౌరవమెల్ల సున్నయా
మానము దక్కడింక నను మానము లేదు కవిత్వహీనతన్.

నారా—మాధవశర్మా! మన కేదిదిక్కు. యేరాజుదగ్గరకు పోవుదము.

విదూషకుడు—ఓహో! ఏమంటివోయి! ఆస్థానపండితుల పని అయిపోయినది. యిక మీ కెంత యేడ్చిన ఏమీ లేదు.

చ. చదువది యెంత గల్గినను జక్కఁగ సత్కవి తల్లకున్న మీ
ముదిమి మొగంబు లెవ్వరిక ముందుగరమ్మని బిల్తురయ్య యీ
యొదు లొద్దులైన గోచులును నొప్పను బెట్టు విభూతి జూచి రా
జిదివర కెంతయున్ మదిని నెంతటి పండితులంచు నెంచెనో.

ఇంక మీదొంగవేషములు సాగవు. మా బిల్హణకవి కాలి గోరును బోలని మీకే పండితశబ్ద మెందులకు? ఏడువను.

నారా—ఔరా! యెంతలో నెంతపుట్టె రాజుదగ్గరనుండు పరిచరులకే యింత పలుచనయితి మింక రాజెట్లుమన్నించు? ఇంతకు దైవము సుఖముగా కుడిచి కూర్చున్నవారినిఁ జూచి యోర్వఁజాలఁడు ఇఁక మనకు ముష్టిచెంబె దిక్కు.

మాధ—నారాయణభట్టుగారూ! కవితాకన్యక పురుషులకెగాని యంతిపురిలో వసించు కన్యకల కేలనయ్య ఆడుదానికి ఆడుదానినిఁ బెండ్లిచేసినట్లు కవితాకన్యక స్త్రీలను వరించునయ్యా? రాజుకీవెర్రిగాని

నారా—అబ్బునో? అబ్బదో? యీ విధవగోల యెవరికి దెలుసును, కవిత్వం లేకున్న రసికత్వ మబ్బదట అందుచే నవరసికురాలను జేయనెంచి బిల్హణకవిగారిని రప్పించునట చెట్టు చెడెడికాలము నకు కుక్కమూతిపిందిలన్న సామ్యముగా సీరాజున కేదో కని పెట్టుకున్నది. కాకపోతే నిట్టి యాలోచన పుట్టదు.

మాధవ—అవును పిల్లపిల్లతరములనుండి తనయాస్థానములో కనిపెట్టు

కొనియున్న మనలను దక్కువగా జూచుట రాజునకు శ్రేయస్కరమా ?

నారా—యీ విధనకవిత్వం పూర్వం భోజరాజుకాలమునుండి ఆస్థానమువారికి చేటుదెచ్చి దమ్మిడీచేయని ధగ్గికొడుకులను పాత్రాపాత్రము లెఱుగక రాజులు నెత్తిమీదెక్కించుకొనుచున్నారు.

మాధవ—అవును పూర్వము గాడిదెలనుగాయు కాళిదాసును భోజరాజెంతయు గౌరవించి యాహితాగ్నులును నాస్థానపండితులునై నదండి భవభూతులను దక్కువగ చూడలేదా.

విదూష—ఓహో మీకర్మము ఆలా యేడిసిందనుకోక వాళ్ళని వీళ్ళని అంటారెందుకయ్యా! యీపాటికి నడవండవతలికి నేనుకూడా భోజనానికిపోయి మీదీనదశఅంతా రాణీగారితో చెపుతాను లెండి ఏచాటునోమాటునో నేనుకూడా యింత పారవేస్తాలే పొండి. (దండాలండి)

(నిష్క్రమింతురు.)

తృతీయ రంగము.

(స్థలము—కొల్వుకూటము.)

(మదనాభిరామరాజును, మంత్రియు, నింకగొందరు సభ్యులును)

రాజు—మంత్రిశేఖరా! మఱ్ఱమారి యామినీపూర్ణతిలక విద్యావంతురాలై మాకులంబునకు వన్నియ దెచ్చినది.

సీ. సర్వశాస్త్రములెల్ల జక్కఁగా జదివెను
వ్యాకృతియందున వన్నెకెక్కె
తర్కమీమాంసల ధన్యురాలయ్యెను
యభినయశాస్త్రమం దధికురాలై

భరతశాస్త్రమునందు బ్రావీణ్యరాలయ్యె
వేదార్థములనెల్ల విప్పిచెప్ప
వీణకేలనుఁబూని వీనుల విందుగా
భారతిరో యన బాడుచుండు
యన్నిటను జాల యధికురా లయ్యెగాని
సరససాహిత్యవిద్యను జదువకున్న
ప్రౌఢగాఁ జాలదనియెంతు ప్రాజ్ఞులైన
సత్కవినిజూడుమా మంత్రిసత్త మిపుడు
గీ. గాన విద్యకుదగినట్లు కవితయున్న
భారతిని బోల్పగావచ్చు బడతిమిన్న
కేదియును గొఱగాదను మోదమపుడు
గల్గు నా మనశ్శాంతియు గల్గునపుడు.

వసం—ప్రభువరా! దేవరయాజ్ఞ శిరసా వహించుచున్నాడను. మన పురమందు మల్హణ, బిల్హణులను నిర్వురు కవులు గలరు. వారిలో బిల్హణుఁడు చతుర్విధ కవితాధురంధరుఁడై సుధారసధారలొల్కు మృదుమధురకవిత్వ ప్రౌఢిమమెఱసి కవిసార్వభౌమ బిరుదమంది కవీంద్రసంతతికి మేటియైయుండె శలవైన-చో సత్కవిశిఖామణినిటకు దెప్పించెదను. ఓరీ, యెవడురా అక్కడ.

చారుడు—(ప్రవేశించి) మహాప్రభూ నేను సమయస్ఫూర్తినండి.

వసం—సమయస్ఫూర్తీ సమయమునకు నీవే వచ్చినావుగద.

ఉ. అల్లదె సంస్కృతాంధ్రముల కాలయమై విబుధప్రకీర్ణమై
కొల్లలుగాగ శిష్యులను గూడి కవిత్వవిశేషముష్షీ
సల్లలితప్రభావుడయి సత్కవివర్యుడనంగ నొప్పుచున్
మెల్లకవిత్వసంతతుల కేళిక బిల్హణుడం చెలుంగు దే;

నీ వక్కవిచెంతకుబోయి రాజుగారి శిలపైనదని యొక్కసారి దర్శనమి
మ్మని తోడ్కొనిరమ్ము.

సమయ—చిత్తము (అని నిష్క్రమించును)

రాజు—మంత్రిసత్తమా అక్కవిశిఖామణి మన యాజ్ఞచొప్పున నేతెంచి అస్మత్కుమారికకు కవితాశక్తిఁ గలుగునె, కవితాకన్య రసజ్ఞతపురుషులకెగాని యంతిపురిలోనుండు స్త్రీలకేలయని హెచ్చరింపకుండునే.

ఎసం—ప్రభువరా! అట్లు దలంపవలదు. పూర్వము.

ఉ. భోజకుమార్తెయున్ మిగుల బుద్ధివిశేషముచే కవిత్వముం
దాఁ జతురత్వమేర్పడగ దద్దయు జెప్పఁగలేదె? మొల్లయుం
పూజితుతాలసంగ భువిమోక్షముగోరి కవిత్వవైఖరిం
రాజ రచింపలేదె? యొక యోగినియై రఘురామ సత్కథన్

కావున పూర్వమునను విదుషీమణులకు గవిత్వముండుట గలదు. 'రవిగాననిచో గవిగాంచునే గదా' యను నార్యోక్తి వినమె. కవికిసమస్తసంగతులు గోచరమైయుండు. మరియు,

చ. చవియునులేని భోజనము చాతురిలేని నరుండు నిత్యముం
జెవులను రామకీర్తనలు జేకొని గ్రోలనియట్టి కర్ణముల్
రవిశశికాంతిలేనిది రాత్రిములున్ రతిలేనిజవ్వనుల్
కవితయులేని నోరుకుల కాంతలులేని గృహంబు వ్యర్థముల్

విదూ—ఆ ఆ ఆగండి. మూడనపాదాంతము జ్ఞప్తిగావుంచుకోండి మధ్యాహ్న ఘంటారావము మ్రోగుచున్నది. భోజనమునకు లేవండి నాకు కడుపుమండుకుపోతూన్నది. మీరెంతసభలుచేసి యోచించిన దైనమొకటి యోచించునులెండి నేను వంటశాలకు బోవుచున్నాను.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

చతుర్థరంగము.

(శిష్యగణంబులతో బిల్హణుడు ప్రవేశించును)

చారుడు—(ప్రవేశించి తనలో) ఆహా! యేమి మదీయపూర్వజన్మ సుకృతంబున యిక్కవిశిఖామణి దర్శనంబలవడె. ఈకవిసార్వభౌము నకుగల యున్నతపదము మహారాజులకును గలదె? ఎచటజూచిన సరస్వతినిలయంబై వేదాంతశ్రవణ రమణీయంబై, శృంగారనాటకాలంకార భావయుక్తంబై, వ్యాకరణలక్షణ పరిశ్రమంబై, జదువువారును, వ్రాయువారును, గమనించువారును గల శిష్యబృందంబులగూడి యొప్పెడి బిల్హణకవి చెంతకెటులబోయి నమస్కరించగలుగుదును. నాసమయస్ఫూర్తి మాటలిచట పనికివచ్చునే? అయినను నమస్కారములు, పండితుల కెందములుగ రసింపజేయకుందునే? (లోనికింజని) మహాత్మా! కవిసార్వభౌమా! నమస్కారములు.

బిల్హ—ఓరీ! యెవడవురా! నీవు

చారుడు—(తత్తరముతో) నేను మదనాభిరాజుగారి చారుడను.

బిల్హ—ఎందులకేతెంచితివి?

చారుడు—(చెవుడుచే వినబడక) మందులుతేలేదండి.

బిల్హ—అరె! ఏమి పనిగల్గి వచ్చితివిరా.

చారుడు—నేను మంగలోణ్ణి గానండిబాబు మీకు పనిచెయ్యడానికి.

బిల్హ—నాపని నీకేమికావలెనురా!

చారుడు—శ్రీహరీ! (లెంపలువేయించుకొని ముక్కుమీద వ్రేలుపెట్టుకొని) మీచేత నేను పనిచేయించుకోనాండి. ఎంతమాట శెలవిచ్చినారు.

శిష్యు—(నవ్వుచు దగ్గరకువచ్చి) ఎందుకువచ్చినావు (అని వ్రాసిచూ
పును)

చారుడు—(చూచి) రాజుగారు దర్శనం యిమ్మన్నారండి.

శిష్యు—ఎందుకో? (అని వ్రాయును)

చారుడు—ఏమోనండిబాబు గొప్పపండితులుగదాండీ ఎందుకు రమ్మ
న్నారో ?

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

పంచమ రంగము.

స్థలం-కొల్వుకూటము.

(బిల్హణునితో చారుడు ప్రవేశించును.)

చారుడు—జయం జయం మహారాజా,

వసం—కవిగారిని తీసుకొనివచ్చితివిరా

చారుడు—చిత్తము వచ్చారండిబాబు గుమ్మంకాడ వున్నారండి.

వసం— (లేచి) కవిసార్వభౌమా! నమస్కారములు విచ్చేయుడి.

బిల్హ—శుభమస్తు. సంకల్పసిద్ధిరస్తు రాజకటాక్ష ప్రాప్తిరస్తు.

రాజు—(లేచి దవ్వులనున్న బిల్హణునిగాంచి) యీరత్నపీఠము నలంక
రింపుడు.

బిల్హ—చిరాయిరస్తు. సకలసామ్రాజ్యవైభవ ప్రాప్తిరస్తు.

రాజు—ఆర్యా ! కవిశిఖామణి ?

గీ. సకలసామ్రాజ్యవిభవముల్ చదువు సాటి
రావు, మణిభూషణంబులురావు, మరియు
రూపమందున మన్మధరూపులైన
చదువు లేకున్న నెవ్వరు సరకుగొనరు.

చ. చదివెను వేదశాస్త్రములు చక్కని బుద్ధివిశేష మొప్పఁగా
చదివెను తర్కశాస్త్రములు సర్వజనుల్ నుతియింప గానమున్
సుదతియుఁ బాడగాఁ గలదు సూనృతమేఁ దగఁబల్కు నెప్పుడున్
చదువఁగలేదు నింక కవిసత్తము నేర్పఁడి సత్కనిత్వమున్.

బిల్హ—రాజా ! నీచెప్పినచొప్పున నీ బాలికామణికిఁ గవిత్వ మలవడఁ జేసి ప్రసిద్ధ గావించెదను. మాకు మధ్యాహ్నసమయమైనది శలవొసంగుఁడు రేపు ప్రాతఃకాలమున విద్యాప్రారంభము కావింతము. మీరును కొలువు చాలించి మజ్జనశాల కరుగుదురు గాక !

రాజు—చిత్తము. (మంత్రిం జూచి) అమాత్యశేఖరా ! కవిగారికి సువర్ణమంత్రపుష్పంబుతో తాంబూలమునిచ్చి సత్కరించుము.

వసు—చిత్తము. (బిల్హణీయునికి తాంబూలమునిచ్చి పంపును.)

రాజు—(తనలో) ఓహో ! యేమి, యీకవియొక్క తనువిలాసము నవమన్మథాకారుని మించియుండెనే ? మనకోరికకు భంగము కలుగదు గదా ? మంత్రిసత్తమా !

ఉ. యీకవిమన్మథుస్గనిన యింతులు మన్మథతప్తగాత్రులై
తా కఠినత్వ మూనుదురే తద్దయు పైఁ బడ జూచుఁగాని నే
నీ కవిశేఖరుఁ బిలచి నేర్పఁడి సత్కవితంబటంచు హా
వాకొనినాఁడ యింతులను వంటిరిగా విడనాఁడు తప్పునే.

మంత్రి ! యెంతమోసము వచ్చెను. అస్మత్కుమారియు అసమాన రూపరేఖావిలాసవతియన జగద్విదితంబు. బిల్హణుండును రూపజితమన్మథుం డన నొప్పుచున్నవాఁడు. యిట్టి సౌందర్యాతిరేకంబులనొప్పు స్త్రీపురుషుల నిర్వుర నొకచోటనుంచిన ముప్పువాటిల్లకుండునె? బిల్హణుండు తానెంత గురువుగారైనను, మత్కుమారిక తానెంత శిష్యభావముతో వర్తించినను, నిర్వుర

డెందంబులు మన్మథుఁడు గలంచి, చిత్తవైకల్యము గావించకుం డునే? పూర్వముబృహస్పతి తారనుతనకత్యంతప్రియశిష్యుండై యొప్పెడి చంద్రుని సహాయార్థ మింటనునిచి, తాను యజ్ఞార్థ మేగికర్మిమ్మల నచ్చునంతలో నెంతలుపుట్టెనోమన మెల్లర మెఱింగి నయంశమేగదా! విద్య లేకున్నను మర్యాద నిల్చునఁ జాలదె? ఎట్లయిన నీకవిచెంత విద్య చెప్పించుటకు నా మనస్సెంతయు నొప్పకున్నయది.

వసం—దేవా! మీరలే యిట్టులోచించిన, మీ దలంచినకార్య మెట్లు తుదముట్టు. మీకుమారికకు విద్యాకోఱతయు నెట్లుదీరు. యిం దులకుఁ దగిన యుపాయ మొండుగలదు. పీఠిపురమున చెరి యొకవ్రతముఁ గలదు. మీకుమార్తె పుట్టుగ్రుడ్డిని జూడదు. ఆయన కుష్ఠుగాత్రినిఁ జూడఁడు గావున,

మ. కవి జాత్యంధుఁ డటంచుఁ బల్కి కలదా కంజాక్షికిన్ శ్వేతమం
చు, విరోధంబుగ తద్వ్రతంబులకు చోద్యం బొప్పగాఁ జెప్పినన్.
భువి నన్యోన్యవిలోకనంబు లపుడుర్వీ భూపాల దా రొప్పమిన్
కవికిన్ కన్యకు మధ్యగా నొకతెరన్ గట్టించి చెప్పింపుఁడీ.

అట్లు జేసిన సర్వోత్కృష్టంబై యుండు అంతియేగాని విద్య మానిపించు ట యంతమాత్రము మంచిది కాదు.

విదూ—అవునుబాబు అట్లనే చేయించండి, కొద్దిరోజులలో యామినీ పూర్ణతిలకను, ఆయన విద్యాభిషిక్తురాలుగఁ జేసి ప్రౌఢ రాలుగ జేయఁగలఁడు. తగిన గురువులేక యింతవరకు మాటనేర్పరి కాలేదు. ఇఁక అన్నిట మిన్న కాఁ గలదు.

రాజు—మంత్రిసత్తమా! నీవెంతటికైన జాలినవాడవు నిన్నెంతని బొగ డువాడను, నీవంటి మంత్రాలోచనపరుమండ నాకోరిక సఫ లము కాకుండునే? నీచెప్పిన యాలోచనవలన అస్మత్కుమా

రిక ధన్యురాలయ్యెడుగాత. సకలలక్షణ శాస్త్రములను జది వించి కవిత్వము దగినరాలనుగాజేయు భాగ్యము నేటికిగదా కొనసాగినది విద్యాశాల రేపటికి సర్వాలంకారముజేయునట్లు పరిజనుల కాజ్ఞాపించుచుము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

షష్టమ రంగము.

స్థలం—విద్యాశాల

(మదనాభిరామనృపతియు, వసంతుడుమరికొందరు సభ్యులు ప్రవేశింతురు బిల్హణుడుబాలరామాయణాదిగ్రంథములతో విద్యాశాల కరుదెంచును)

రాజు—(లేచి) కవిసార్వభౌమా! నమస్కారములు. యీరత్నపీఠ మలంకరింపుడు.

బిల్హ—శుభమస్తు. సకలసామ్రాజ్యవైభవ ప్రాప్తిరస్తు. తథాస్తు.

(అని పీఠముపై గూరుచుండును.)

రాజు—మహాత్మా! అస్మత్కుమారిక-

గీ. సకలసద్గుణములదొంతి చంద్రువంటి
ముఖవిలాసంబుగల్గిన ముద్దుగుమ్మ
గాన విద్యనునేర్చిన కల్కిమిన్న
మానమే ప్రాణపదముగ మనెడుసాధ్వి.

యిట్టి బాలామణికి సృష్టికర్త దాను, గాత్రమునందొక్కింత స్వేతబిందువును వదలి సృష్టించె తమకొకవ్రతమున్నదని విని వ్రతభంగము గలుగకుండ ముందుగనే మనవిచేయుచుంటిని.

బిల్హ—ఓహో! బాగాయెనే రాజా! నేనట్లయిన మీకుమార్తెకు విద్య జెప్పుట బహుప్రయాస మరియొకకవిచే జెప్పింపుము నేనిదే బోయివచ్చెదను. (అని లేచి వెళ్ళబోవును)

రాజు——ఆర్యా! మీరట్లు శలవిచ్చిన నాప్రియత్న మీడేర్చువారెవరు యింతమాత్రమునకై తమరు వెడలిబోవ యత్నించుచుంటిరే. అందుకు దగిన ప్రయత్నమేదేని మంత్రితో యోచించి, దాని కనెరవేర్చుచుందును. యొక్కింతడవు తొందరసేయక విశ్రమిం పుడు.

బిల్హ——అట్లయిన మంత్రితో యోచించి యామినీపూర్ణతిలక నిటకు రప్పించుడి. ముహూర్తము సమీపించుచున్నది.

రాజు——మంత్రిసత్తమా! నేనంతిపురికేగి యామినీపూర్ణతిలకను దోడ్తె చ్చెద. కవిగారి యనుమతిప్రకారం యిందుకు తగిన యుపాయ మాలోచించి సిద్ధముసేయుము.

వసం——చిత్తము, (నిర్ద్వారపరిచరులకు తెరపట్ట యాజ్ఞాపించును)

తెరపడును.

——

సప్తమరంగము.

——

స్థలము అంతఃపురము

(యామినీపూర్ణతిలక, రాజుప్రవేశము ప్రవేశము)

రాజు——అమ్మా! పూర్వజన్మ సుకృతంబున లేకలేక నిన్ను వరప్రసా దంబున గని మాకులమునకు కీర్తిగంటిని. నీకు సకలశాస్త్ర ములను జెప్పించియుంటిని. గాన విద్యను ప్రావీణ్యురాల వైతివి. యిఃక కవిత్వవిద్య నొక్కటిదక్కవమై యున్నది. నే టిదినమందున చతుర్విధ కవితాదురంధరుడైన, బిల్హణకవిగారిని రావించి నీకు కవిత్వదానంబొసగ ప్రార్థించితిని. యింతకు ఆ

యనకు సరస్వతి కటాక్షించి జిహ్వాగ్రిమందు నిల్చియుండుటకు కారణమేమన? భర్తయగు బ్రిహ్మ బిల్హణుని సృజించునపుడు నేత్రిములు వుంచుట మరచినందున యక్కవి జాత్యంధు డయ్యె. భర్త జేసిన పొరబాటునకు తానెంతయు కరుణార్ద్రి చిత్తయ్యె యిక్కవి శిఖామణి జిహ్వాగ్రింబున నిల్చి విశేష శేముషింగలుగ జేసినది. నీవాకవిచెంత సమస్తలక్షణ శాస్త్రము ములు చింతనజేసి కవిత్వమును నేర్చిన నీకిదివరకున్న వీణాపరిపీ తకును, సాక్షాత్తు సరస్వతియేయన, విద్వజ్జనంబు లుగ్గడింప ఆ నందమహాబ్ధిని నోలలాడగలవాడను, గావున యీరోజుననే క విత్వమారంభించుటకు విద్యాశాలకు కవిగారిని రప్పించి, మంత్రి సామంతరాజ భృత్యవర్గంబుల నటసిద్ధము జేసియుంటిని. శీఘ్రి ముగలెమ్ము. కీర్తినిదెమ్ము.

యామి—తండ్రీ నీవిటులజేయుట కెంతయు సంతసించుచున్నదానను, అయినను నాకుగల వ్రితము నీవెఱుగని కతమున అక్కవిచెంత కవిత్వమునేర్ప యత్నించితివి. పుట్టుగుడ్డిని జూడనను వ్రిత మొకటి నాకుగలదు. గాన యిదెట్లు సిద్ధించును. మరియొకకవి చెంత అయిన కవిత్వమునేర్చుకొనియెద. అందుకు సమ్మతించి వేఱొకని నియమింపుడు,

రాజు—కుమారీ! అట్లనకు. యీకవి నవరసాలంకార కావ్యధురంధ రుడై చతుర్విధకవిత్వము చెప్పనేర్పరి. యీకవిని బోలువాగలీ ముజ్జగంబునలేరు. గాన, ఎట్లయిన యీకవిచెంతనే విద్యనభ్య సించిన త్వరలో ప్రౌఢవై కవిత్వముజెప్ప గల్గుదువు. అందు కుదగిన యుక్తి ఏదేని యోజించి మీయిర్వురు నొకరికొకరు గన బడకుండునట్లు ఏర్పరచెదను. విద్యనభ్యసించుటకు చెలులతో విద్యాశాలకఱుగుము.

యామినీ—అట్లుజేసిన యెంతయు శిరసావహించెద. అప్రియత్నమును మాత్రము జేయుడి. యిదెచెలులతో విద్యాశాల కరుగుదెంచెదను. (నిష్క్రమించెదరు)

అష్టమరంగము.

స్థలము—విద్యాశాల.

బిల్హణుఁడు, (మంత్రి, రాజు మొదలయినవారందరు నొక తెరగట్టియుందురు)

యామినీ—(ప్రవేశించి) జనకా! నమస్కారములు. (తెరలోపలనున్న కవి నుద్దేశించి కవిసార్వభౌమా! గురువరా! నమస్కారములు.

బిల్హ—సుకవిత్వ ప్రాప్తిరస్తు. శుభమస్తు. మనోభీష్టసిద్ధిరస్తు.

విదూ—(తనలో)కవిగారు జరగనైయున్నదానికి యాశీర్వచించినారు యామినీపూర్ణతిలక నమస్కరించుటలో గురు అను రెండక్షరములు తగ్గించి వరా నమస్కారములు అనినబాగానేయుండును.

యామి—(రెండవవైపున తెరదగ్గర పీఠముమీఁద గూర్చుండును)

బిల్హ—అమ్మాయీ! విఘ్నేశ్వరపూజ గావింపుము. యీపుష్పములు గణపతిమీఁద వేయుము, ఓం విఘ్నేశాయనమః ఓం వినాయకాయనమః, ఓంవిఘ్నరాజాయనమః, ఓంఏకదంతాయ నమః, ఓం లంబోదరాయనమః, ఓం వక్రతుండాయనమః ఓం గజాననాయనమః, యీ అక్షతలు పుచ్చుకో— యిఁక వాణీ పూజ గావింతము పుచ్చుకో—చెప్పు.

క. వాణీ గీర్వాణీ శ
ర్వాణీ యజురాణి విన్యరాణీ దయతో

వేణీలోచినపల్లవ
పాణీ వాక్సుద్ధిగల్గు వరమిదు తల్లీ !

అయ్యా సదస్యులకు ఫలప్రధానములు యిప్పించింకి, (నారాయణభట్టు నీ జూచి) నారాయణభట్టుగారూ ! దయచెయ్యండి, అగ్రజులును, గురువులును కూడాను మీ రయినతరువాత తక్కిన వారిని చూడవచ్చును.

సారా—(తనలో) నా గురూత్వ మేడిసినట్టేవున్నది. నాకర్మం కాలిపోతే, గురుదక్షిణలు, మామూళ్ళు, పట్టుభోనతులు, పుచ్చుకునే నాకు యీఫలప్రధానం రాసిందికదా ! (అని లేచివెళ్లి సణుఁగుకొంచూ పుచ్చుకొనును.)

బిల్హ—మాధవశర్మగారూ ! దయచెయ్యండి మీరుకూడా యీయనతో సమానులే,

మాధవ—(తనలో) యీవేళ ఫలప్రధానంగతి అయినది. రేపటినుంచి పొత్తర్లు మోసుకోవడం తటస్థిస్తుంది. నాప్రారబ్ధం. ఏటుచెయ్యను. నిన్నగాక మొన్నివచ్చిన నీకెంత దశపట్టిందిరా నాయనా ముందువచ్చిన చెవులుకన్న వెనుకవచ్చిన కొమ్ములు వాడిగావా ! అదృష్టవంతుల చెరిపేవాఁడు. నిర్భాగ్యులను బాగుచేసేవాఁడు లేడు. (అని పుచ్చుకొనును.)

(యింకా మరికొందరు పుచ్చుకొందురు)

బిల్హ—రాజా ! రేపటినుంచి ఛందోవ్యాకరణములును, గురులఘువర్ణవివక్షలుఁజెప్పి కవిత్వం త్వరలో నేర్పి మిమ్మానందపెట్టుచున్నాఁడను. సభవా రందరికి శెలవియ్యండి.

రాజు—మహాత్మా ! తమవంటి యీశ్వరవరప్రసాదులైన; గురువుగల్గుటచే, నాకొమారిత శీఘ్రుంబ ఆశుకవిత్వమం దధికురాలయ్యెడుఁగాత, ప్రపబంధములు పెక్కులు నిర్మించుగావు త మీకరుణవడసి చిత్రబంధాశ్లేషలం దధికురాలయ్యెడుఁ గాత—

సభ్యులు—తథాస్తు. (విదూషకుఁడుతప్ప అందరు పోవుదురు)

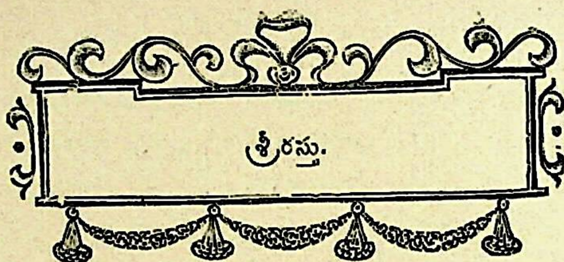
విదూ— ఆహా! రాజుగారు బాగుగాన ఆశీర్వదించుకున్నారు. మీకరుణవడసి చిత్రబంధాశ్లేషలం దధికురాలయ్యెడుఁగాత. అనియా, అది యేలాగ తప్పదు, రాజు చెప్పినట్లు జేసినప్పటికి తుదకు కవిగారిమెడ నిందారోపణఁ జేయుదురు. రాజులకామాత్రం జ్ఞాపకం కూడానా! నే బ్రతికివుంటె అన్నీ కళ్ళార చూస్తాను.

(నిష్క్రమింతురు)

తెరపడును.

ఇది ప్రథమాంకము.

యామినీపూర్ణతిలక

అను

బిల్హణీయము

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

స్థలం-వనవిహారము.

(కమలాక్షీ కీరవాణీఅను చెలులతో యామినీపూర్ణతిలక ప్రవేశించును)

యామి — చెలీ, చూచితే; యీలతామతల్లిక యెంతరమణీయముగా నున్నదో, నిండుజవ్వనులు పుష్పవతులైనట్లుగనే నిదియును పుష్పవతియై జూచువారికి గనులు మిఱుమిట్లు గొలుపుచున్న యది (లతనుజూచి) ఓ లతామతల్లికా మేమును పుష్పవతులమైన నెలజవ్వనులమే గావున నిన్ను ముట్టిన దోషముండదు. (అని సమీపించి పువ్వులు గోయబోవును)

కమ — సఖీ, ముట్టకు ముట్టకు! మన్మథుడు చెలులపై బ్రయోగించు శస్త్రములుగావా? నేడు మనకును యీలతలకును సఖ్యము

జేయుచుంటివా? పాముసోట వేలిబెట్టిన గరవకుండునే? నిరపరాధులమై నోరులజోలికిబోవని ముద్దరాండ్రిమగు మసల నీ పుష్పాస్త్రములచేత నేగదా? మారుడు నొవ్వజేయుచున్నా డు. అట్టివానిజోలి కేలబోయెదవు.

కీర—కమలాక్షీ! నీవెంతటిజంతవే నిన్నగాక మొన్నటివరకు మనచెంత యాటపాటలునేర్చిన యామినీపూర్ణతిలక నేడు మనతో వన విహారమునకురాగా లేనిపోని మన్మథవికారచేష్టలు గఱపుచు భయపెట్టుచుంటివా? (యామినీపూర్ణతిలకనుజూచి) నెచ్చెలీ! అట్లుగాదు మన్మథునకు విషమాస్త్రుడనుప్రఖ్యాతి అట్టివిష మాస్త్రములైన యీపుష్పములందుగల విషమును గోధమ తేంట్లు జుం ఝుంమ్మని ఝంకారధ్వనులతో చెంగుచెంగున బువ్వుబువ్వకువ్రాలి ఎట్లుగ్రోలుచున్నవో గాంచమయినను జూడలేదా! మనయెడ మహోపకారమొనరించు యాతేటిపిల్ల లను నీవు పుష్పములుగోసి బెదరించినదానవగుదువు. నీకార ణంబున మనము కృతఘ్నులమగుటయెగాక మనకై పాటుప డెడి యాతుమ్మెదలకు నాహారమును జెఱపినవారమగుదుము. గాన ఆపుష్పములజోలికి బోకుంటుట మనకెంతయు శ్రేయ స్కరము.

కమ—కీరవాణీ! నీవు నాకంటెతెలివైనదానవైనను కాదని నీవుజెప్పిన దేమిటి యేమితెలివితేటలేనీవి నీముక్కుదిఅనిన తలపైనుంచి చేయితిప్పి చూపించినట్లున్నది. నీమాటలు నీకె నచ్చవలెను.

యామి—చెలులారా! మన్మథుడు మనకెంతయు బగవాడా అట్లయిన-

చ. మదనుని బూజసేయుదము మానినిగోయవె పూలగుత్తులన్
ముదిరినపండ్లు లేజివురుమొగ్గలుపుష్పొడి పట్టుతేనెలున్
గొదువలునేనెగూర్చెదను గొజ్జగినీటను స్నానమాడి నే

జది వెదనిప్డు మంత్రిములు జక్కని మన్మధుగూర్చి వేడుకన్.
(అట్లుచేయబోవుచున్న చెలులచేంతకు చిత్రిరేఖ ప్రవేశించును.)

చిత్రి—సీ. సలగోసెదరమ్మ యీమావిచిగురులు
కోయిలపిండుకో కోయసంగ
బిసకాండములదుంచ విషమాస్త్రినను జని
హంసతేజికిమేత హానిగాదె?
పట్టుతేనెలుదీయ బాడియేమదనుని
నారియాతుమ్మెద నలుగకున్నె?
ముదిరినపండ్లల ముట్టిగోసెదరయ్యొ
మరుబలంబులతిండి మాపదగునె?

గీ. చాలు! మదనునిబూజింప సకియలార!
లేనిపోనివిగల్పించి లేమజాతి
కందరికిచేటుదెచ్చెద రంతెగాని
మన్మధుడు జాలిబూనునే మగువలయెడ.

గావున మన్మధపూజపై జెప్పినట్లుజేసిన మనకె మారబాధ సిద్ధించును గాన మనదారిని మనముబోవుట మంచిది.

కమ—అవునే చిత్రిరేఖా నేనుచెప్పినను వీరువిందురా వినినను కీరవాణి విననిచ్చునా; అయ్యో! మనపని అయినది.

చ. తన చిగురాకు బాకుమన తావుకుజూపుచు జెట్టుమాటుగా
మనసిజ చోరకుండదుగొ మాటలికేటికి మిన్నకుండ నీ
వనమునుబాసిపోవుదము వచ్చెసమీరపు తోడుదొంగ హా
మనమెటు దాచుకోగలము మానధనంబుల కేదిభద్రిమో.

ఆహా! ఏమి నేడింత వెచ్చనిగాడ్పు వీచుచున్నయది. మన్మధతాపముచే నొడలంతయు గాగ్రిగియున్న మనకీసమీర మెటనుండి వచ్చె. కీరవాణీ యింతకూ మీరిద్దరుతెచ్చినచేటుగదా! మన్మ

ధసంబంధమయిన వస్తువులుముట్టిన మన్మథు పూరకుండుట కంత వెఱ్ఱివాఁడా, నీ చనుగుత్తులెవ్వఁడేని నీయనుమతిలేక ముట్టిన నీ పూరకుందువే ? సాయంకాలమవుచున్నది. త్వరగా నడువుండి యిపుడైన బుద్ధితెచ్చుకొని నామాటమీఁద అంతఃపురికిఁ బోయిన బ్రతుకఁగలము. లేకున్న నేటి కీయరణ్యముపాలే. (త్వరగా నడుచును.)

కీర—ఏమే ! యింతకూ, నేను నీకు లోకువగా దొరకినదానను—

యామి—కమలాక్షీ ! నన్నీ వని, డించి నీవు తొందరగాఁ బోయెదవా? నేను నీమాటకేమైన నతిక్రమించితినా, నన్నుఁగూడ నంతఃపుర మునకు త్వరతముగఁ దోడ్కొని పొమ్ము—

కమలాక్షి—ఏమో ! అమ్మ. నామాట వింటివా ! నాతో త్వరగా రమ్ము.

మ. కమలాప్తుం డల పశ్చిమాంబునిధి డాఁకన్ గాకముల్ గూడె, నా
కమలంబుల్ ముకుళించె, కల్వ లిపుఁ డేకానంత మేల్గాంచె, శా
ర్వ తిమిరంబంతట నాక్రమించి భయమున్ దీనత్వమున్ జూపె నో
కమలాక్షీ ! యని నన్ను బిల్వకు మురాకాంతా ననున్ జేరఁగన్.

నీకేమి నిక్క నీల్గి తప్పటడుగు లిడుచు మెల్లఁగ నే తెంతువు, నేబోయి అంతఃపురమున నుండు లైట్లన్నియుఁ బాగుఁజేసి వెలిగించి పిమ్మట నీవు నిద్రించువరకుండి, యింటికిఁ బోవలయును, నీతో నాకు సాటా ? అమ్మా ! (త్వరగాఁ బోవును.)

కీర—సఖి ! నీకింత భయమేల ? నీఁపాటిగా వెళ్ళెదము. పోనీ దాని కంతగర్వముతో వెనుకకైన, తిరిగి చూడకపోయిన నీకు లోటా,

చిత్ర—చెలీ ! మే మిద్దరము నిన్ను మెల్లఁగా అంతఃపురము ప్రవేశ పెట్టగలములే, అయినను త్వరగాఁ బోవుట మంచిది.

చ. విరులను నక్షతల్ గలపి వేడుకతోడూత దిక్పురంధ్రిలం
బరమున రాజ్యమేలుటకు వచ్చెడు చంద్రుని మీఁద జల్లెనో,
యెరయఁగరాదు బాపు సఖియా, యదె, యాకసమంత నెల్లనై,
పసనగ రిక్కజా లదుగో వచ్చె సుణుల్ వెడజల్లు కైవడిన్.

గావున నింకిట యాలస్యము సేయరాదు, సరగునఁ బోవలయును. అంతఃపురసమీపమునకు వచ్చితిమి, నిఁక రెండుగడియలకు లోపల ప్రవేశించఁగలము పదండి. (అని వడిగఁబోవుచుందురు)

యామి—(అంతఃపురము సమీపించి, చంద్రోదయముగాంచి, సఖులతో) చెలులారా!

ఉ. అల్లదె తూర్పుభాగమున యత్రికుమారుఁడు చంద్రికాంతులన్
జల్లుచుఁ గెంపుజాయలనుఁ జక్కని వెన్నెల గాయఁ జేయుచున్
సల్లలితప్రభావుఁడగు సద్గురు భార్యనుఁ గూడు నింద, దా
నెల్ల హరింపఁజేయుచును నెంతటికీర్తి వహించి మించెనో.

కీర—చెలీ! వనవిహారంబు సల్పి చాల బడలికతో యిప్పటికి యంతఃపురి ప్రవేశించితిమి, ఒక్కింత శ్రమ వాయుటకై, యీమల్లె పందిరికిఁ గట్టిన తూఁగుటుయ్యెలపై గొంచెము విశ్రమింపుము. యింతలో భోజనమునకుఁ బిల్తురు. (అని యామినీపూర్ణతిలకను శయనింపఁజేతురు.)

చిత్ర—కీరవాణీ! యీ రాకొమార్తె యెంత యలసినదో; కనుఁ గూర్చునంతలో ఎంతగాఢనిద్ర పట్టినది. సుకుమారశరీర గావున వనవీధుల మనతో తిరిగినందున మిక్కిలి బడలినది.

కీర—చిత్రరేఖా! మాట్లాడకు, మాట్లాడకు, నేదియో కలవరించుచున్నట్లున్నది.

చిత్రరేఖ— ఓసీ ! అట్లయిన లేపుదము, నీకలవరింతవల్ల నేమి యుపద్రవము వచ్చునో ? చెలీ ! చెలీ ! (అని తట్టి లేపుదురు.)

యామి—(తెల్లఁబోయి లేచి నలుదిక్కులు చూచి కన్నులునలుపుచు) చిత్రరేఖా ! మన మెచట నుంటిమి (అని అడుగును.)

చిత్ర—నెచ్చెలీ ! యేల యింత భయకంపితురాలనై కలవరించుచు నులికిపడి లేచితివి.

యామి—చెలీ ! యేమని చెప్పుదును.

ఉ. అమ్మక చెల్లనే నిపుడ హా కలగంటిని కమ్మవిల్తుఁడే
సమ్మతితోడ నాసరస జక్కని చెక్కిలి ముద్దు బెట్టికౌ
బొమ్మల చందముల్ గనుచుఁ బోటి కవుంగి లోనంగిఁ బ్రోవగా
రమ్మని నన్నుఁ జీరగను రానని నే నటు ద్రోసి వచ్చితిన్.

ఆ సుందరుఁ డెవ్వఁడో గాని నా మానధనంబు మాత్రము హరించి నా కదృశుఁడయ్యె, అప్పటినుండియు మన్మథతాపము మరింత నెక్కుడై నన్ను కలవరింప సాఁగినది.

చిత్ర—సఖీ! ఇఁక నేమి? చక్కని కలగంటివి. నీకును నేడో రేపో అట్టి సుందరునితోఁ గలసి మెలసి మన్మథక్రీడలఁ దేలెడుభాగ్యము చేకూరు ననుటకు ముందుగా శుభసూచకమైన కలగంటివి. నీవా నవమన్మథాకారునితోఁ గలసి మమ్ములఁ గన్నెత్తియైనఁ జూతువో చూడవో?

కీర—చెలీ ! నేను నీకు ప్రాణసఖినిఁ గదా. నన్ను మఱచెదు సుమీ !

కమ—(ప్రవేశించి) భోజనసమయ మయినది. లెండు. పోవుదము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

—

ద్వి తీ య ర ం గ ము.

స్థలము:— సౌధము.

బిల్హణుఁడు మధ్యతెర యామినీపూర్ణతిలక ప్రవేశము
(బిల్హణుడుచంద్రునివర్ణించుచుండును.)

బిల్హ—(చంద్రునివంక దృష్టి సారించి)

గీ. చుక్కలనుఁ జేరి సత్కాంతి సొంపుఁ గులుక
యవ్వనంబున నుండు జనాళి కెపుఁడు
నతనుతాపంబు మఱికొంత యంకురింప
జేయగాఁ జూచు నల్లదె తోయజారి

ఉ. కాయజు కెంతొ హెచ్చరిక కల్గుఁగఁజేసి తమంబు వాఁపుచున్
న్యాయముఁ ద్రోసి పద్మముల సన్నిటికాంతి, నడంచి, మక్కువన్
సాయమొనర్చి దేవతల సంఘములన్ దనివొందఁ జేయుచుఁగా
తోయజవైరి యుల్లడుగొ, తూర్పునం దుదయించె వేడుకన్.

చ. విరహిణులెల్ల సౌధముల వీచెడి చల్లని గాడ్పుఁగోరి తా
మరునకు మేనమామ యనుమాట దలంపక శయ్యఁజేరిసన్
సురసుర గ్రాగఁజేసెదవు సొంపగు నీ కిరణప్రభాళిచే
హర! హర! యింత పాతకపు హానిఁ దలంచితె; చంద్ర యింతులన్.

చ. జలనిధిఁ బుట్టినాఁడ నని జక్కఁగ నిక్కుచునుంటి వౌర ! ప
ర్వల నినుఁ బెద్దపాము పగఁబట్టియు దాఁ దిగమ్రింగనైప మా
నెలఁతలబాధపెట్టుటకు నెక్కడఁ బుట్టితొ, యంచు నిన్ను చా
నలు కడు దిట్టఁగాను యిటు నాటికి నాటికిఁ దగ్గిపోతివో?

లేక- క. ప్రతిరోజు నొక్కరీతిగ
ప్రతిబింబము ప్రజ్వరిలినఁ బ్రతుకగలామే

అతివేడి వెన్నెలకు మా
మతిచెడి భ్రష్టులము గామె మారుని మిత్రా.

చ. అని బ్రతిమాలు జవ్వనులయందున యించుకఁ జాలిఁ బూనితో
దినదిన మొక్కయంగుళము దేహము పెంచియు క్షీణమాచు మా
నినులకు పున్నమందు మరునింటను కంపముఁ బెంపుఁ జేయుచుం
నిను గని నల్కపాటుబడ నీవిటు దగ్గుచు హెచ్చుచుంటివో?

సీ. రాజ్యమేలినయంత రాజువా! నీవు రా
జీవాత్ములను నేచ జెడుడవైతి
సద్గుణంబులు నీకుఁ జదివిన గల్గునా
గురుసతిఁ బట్టెడి గుణమె గాని
రే రే డనుచు నీకు రత్ననామమె గాని
విరహుల పాలిటి విషమ పీవు
కమల నీయక్కని ఘనులందు రేగాని
తమ్ముఁడవై గాల్తు తద్గృహంబు

గీ. యంధకారము సడచెడి యధిపుఁ డనిన
పాంథులను మేచుచుండెడి పాతకుఁడవు
యనుచు నెలఁతలు ని న్నెంతొ యడలదిట్ట
వెన నిశాటుండవై తివో వినుగుఁ దోచి.

మరియు,

గీ. కమల నీయక్కట నామె గన్నతండ్రి
నీకుతండ్రిట యిదియంత నిజముగాదె?
పౌర్ణమందున వారినే పాడుసేతు
వితరులా! నీకు హితులౌట (శీతకిరణ) సితమయూఖ.

క. ప్రతిదిన మొక్కరివంతుగ
యతులిత నీతేజమెల్ల యాదేవతలా

కృతిమాత్రి ముంచి తినగను
బ్రతిమాలగ బోలునీవు బ్రతుకగమరలన్
సీ. అంతంబు లేని వాడయ్యె నీజనకుండు
అందరి కాధార మగునువల్లి
నిఖిలసంపదలిచ్చు నెమ్మినీతో బుట్టు
నిఖిలంబుతానేలు నీదుబావ
విరహులబాధను వీడగొట్టును నీదు
యల్లుండు విల్లంధి యతనుడైన
ఘనసస్యసంపద గాంచునీమింతుర్రిండు
విబుధుల కొసగుదు విందునీవు
గీ. తిమిరమును బారదోలు నీదివ్యతేజ
మొకకళంకముదక్క నీకొండు గలదె?
శీతకిరణుండవని నిన్ను శిష్టజనులు
జయము వెట్టంగ జాలదే చంద్రనీకు.

ఆహా! యేమి! యీనిండు వెన్నెల ప్రభావంబుచే సకలజనానందంబుగల్గె అంధకారబంధురంబగు అడవిజంతువులు తమయాహారార్థము గుహలు వెలువడి జరించు, యీమహాత్ముని కిరణములనే యని మిషపతులాహ్లాదంబున వీదారగించి తృప్తులయ్యెదరు. కన్నుల పండువగు నీవెన్నలగాంచి, నిశాచరులెల్ల తాము బైయలు వడుట కెంతయు, దిగులొందుదురు. యీమహామహుని శీత కిరణంబులచే, యీప్రపంచమున గల సమస్తసస్యము వృద్ధిచెం ది నానాటబెరుగును. అయిననేమి! విరహులపాలిటి మృత్యు దేవతయయ్యె.

యామినీ—ఔరా! యేమి యీశకవిశిఖామణి జాత్యంధుడని, మాతండ్రి మొదటనే జెప్పియుండె యిపుడన్ననో నిండువెన్నెలచే నొప్పు

రు చంద్రమండలమును గూర్చి జూచువానికన్న నెక్కువగ వర్ణింపజొచ్చె హా! కవిగావుననొకవేళగుడ్డివాడై నను, వర్ణించె నన, స్పష్టముగ తానిప్పు జూచుచు వర్ణించుచుండిన ట్లుండె,

శా. ఔరా! యేమి! మహాద్భుతంబిది నిజం బాశ్చర్యముల్ గొల్పదే
రేశాజేడను యంధుడేడ గనెనా? రేయెండ తానెంతయున్
మారాజిట్టుల మాయపన్నెనొకో యీమారాకారమున్ గాంచి న
య్యారే! వింతయితోచె వేరుగలదే? యద్దంబిదేలా యిక్

(అని తెరవంచి) కవినిజూచి ఆహా! యేమి యీ నవమన్మథాకారము. కనులు మిఱుమిట్లు గొలుపుచుండెనే (అని మూర్ఛబోవును)

బిల్హ—(యామినీపూర్ణ తిలకనుజూచి సంభ్రమాయత్త చిత్తుండై ము ఖబింబ మవలోకించి)

సీ. యీచంద్రమండలం బేసాటిసరివచ్చును
నీరామముఖ బింబ మీసడించు
యీరామకనులతో నేపాటి తులతూగు
మరుని నారాచముల్ మాయమగును
యీభామచనుగుత్తు లింపార బోడగన్న
బంగారుకలశముల్ రంగుచెడును
యీలేమతనుకాంతి కేపాటిసరివచ్చు
ద్రొలకరి మెఱుపైన దొలగిపోవు

గీ. నహహ! యీచానగానున్నెనూహజేయ
జాలజక్కని నాగారు సౌరుచూడ
యాదిశేషుడె యిటువచ్చి యలమికొనెనో?
యేమి జెప్పుదు యీభామ నెప్డుజూడ.

ఉ. దీనిముఖాంబుజంబుగని దేహవయన్న స్మరంతిలేక నా
మానసమంతయున్ గలగె మన్మథుడాస్త్రన మధ్యచోరుడై

దానిటుజేయబూనెనొకొ తప్పక జిక్కలితి నేమిసేయుదు
నేనెటు దాటిపోదునన యాస్తన పర్వతమడ్డు వచ్చెగా.
అయినను నిదియు నొక యదృష్టమే ఏమన?

సీ. కళ్కి చెక్కిలినొక్కి కౌగలింపవచ్చు
ముఖము ముద్దిడవచ్చు ముచ్చటగను
భామ జన్నులుబట్టి బంతులాడగవచ్చు
నధరసుధారసం బానవచ్చు
చానసూగారును సవరింనగావచ్చు
మరుకేళిలో మయి మరవవచ్చు
యూరుకాండము మధ్య నుయ్యాలూగగవచ్చు
సరససంభాషణ సలుపవచ్చు

గీ. నెలతతో గూడి క్రీడించి నేలవచ్చు
యతను సామ్రాజ్యమంతయు నంతకన్న
సౌఖ్యమొండేదియును లేదు చక్రవర్తికైన
వనములవసింబంచు ఘనులకైన. మరియు

సీ. మోము మోమునజేర్చి ముద్దిడ గల్గెనా
చంద్రమండలమేల జాలినట్లె
ప్రేమనాహస్తంబు పెన్నెరులంటెనా
యురగభూషణుసేవ యొప్పినట్లె
కమలాక్షి గన్దోయి భ్రమదీరజూతునా
కమలజుజూడంగ గలిగినట్లె
యధరసుధారసం బానంగగల్గెనా
యర్కజుతో సఖ్యమందినట్లె

గీ. ఔర! నాకింతకంటె భాగ్యంబుగలదె
యున్నులకుమిన్న జన్నులు యదిమిబట్టి

మన్మథక్రీడ దేలిన మదనుగూర్చి
తపముజేయఁగ నేల యీతరుణికొఱకు

గీ. ఎందుయీయింతి బోలిన మందయాన
గందునో లేదొ గాని యీకుందరదన
పొందు చేకూరు నెంతటి పూర్వపుణ్య
మెక్కొ దర్శనమయ్యె హా ముందునాకు.

సీ. ఏకాదశీవ్రతం బేనుజేయుచు నిత్య
ముందునో యీభామ పొందుగోరి
యమవాసనాడు నేనాహారములు మాని
యుపవాసముందునో యువిదగోరి
పున్నమనాడు నేపురహరు నతిభక్తి
గనిగొల్తునో మదికాంత గోరి
కనకంబుతో జేయు కలశముల్ దానంబు
జేతునో చెలిజనుల్ జేరివట్ట

గీ. భూప్రదక్షిణ మొనరించి పుణ్యనదుల
గ్రుంకులిడి తీర్థయాత్రలు గోర్కెదీర
జేసినట్లయిన జెలిపొందు చిక్కగాని
వట్టియాసతో జూచిన పట్టువడునే?

చ. చెలికుచదుర్గరసీమగని సేతుమహాత్యము జూడగోరి కా
నలవిహారింపుచున్ జనెదు నాభిప్రదేశపు పుష్కరంబనే
జలధికి యారుదానిగని సఖ్యముజేయ సమస్తపుణ్యముల్
గలుగుసుగాన జేరువకు గ్రక్కున బోయెద నాశ్రయించగన్.

శా. నేకాశీగయపుణ్య తీర్థములకై నేలాగుపోనేర్తునో
యీకాంతకు చదుర్గసీమ గనినన్ మెంతో భయంబయ్యెడున్

బోర్కెదీరదు దీనిపొందుబడయన్ బోవంగ నూగారుపా
మేకాకై కుచమధ్యనుండి కరచుర్కె ఏమబ్బునో యీశర్వరా!
(అని సర్వాంగసౌష్ఠవమును నేత్రోత్సవముగ జూచి మోహంబుపట్ట
జాలక) హా! సఖ! మన్మధమూర్ఛాపరవశుడనగు నన్నాదరింప
నీదే భారము (అని నేలకువ్రాలును.)

యామి—(అదరిపడిలేచి) హా! యేమి! నాకై జదువుజెప్పనియమింప
బడినందులకుగదా యీకవిశిఖామణికిట్టిగతిసంప్రాప్తమైనది. హా!

క. విద్యలకెల్లను నుత్తమవిద్య
గవిత్వంబునేర్పి విరహాముచే దా
మద్యముద్రావిన నరువలె
విద్యలభోజుండువడియె విహ్వలుడగుచుర్కె.

అయ్యో! నేడేమిసేయుదును నేనెంత నిర్దయురాలనో గదా.

గీ. జదివితిని వీనిచెంతను జవ్వనమున
గురుడు దానయ్యెనిప్పుడు మరునిబాధ
పరితపించెడు వీనికి బాధమాన్ప
గురుడనేనైతి యింతలో వరములొసగ.

హా! నేనేమిసేయుదాన నిప్పట్టున మత్తనుస్పర్శ సందేశంబునగానియిక్క
విమన్మధుండు లేవని మాటనిక్కంబు మత్తనువు బులకాంకురిత
మై యిక్కవిశిఖామణి గాఢాలింగనం బబ్బినజాలునని తత్తరప
డుచుండె డెందమెన్ననో గురుడని నాక్కింత సందేహించుచుం
డె పల్కరించెదమన్నను మన్మధజ్వరముచే గళమునకు వణకు
బుట్టి గద్గదస్వరమయ్యె. యేదియెట్లయిననునొక్కప్రమాణము
మాత్రమిప్పుడు స్మృహకు వచ్చుచున్నది ఏమన?

క. సుందరపురుషుల జూచిన
డెందము తత్తరముజెందు ఢీకొనుదార్కె

సందెట్లుఁజిక్కునోయని
ముందుగ పైఁ డరుగాని ముదితలకెపుడున్.

అల్లే గానిచో?

సీ. తాగన్నతండ్రి నేదగుదంచు వరించె
భారతీదేవియే పాడిదలచె
దేవతాపరిభువంచు ధీరతర్వమున గూడె
నాయహల్యకునేమి న్యాయమొక్కొ
సాహసంబున గూడె చంద్రునివిటుజేసి
తార తానేబుద్ధి తలచెనొక్కొ
రాధమాధవుతోడ రమియింపదేమున్న
యేమి ప్రమాణంబు నేర్చెనొక్కొ

గీ. పతులమొఱ జాలపతిభక్తి పరిఢవిల్లి
సమయమును వేచితామప్ర జాణలగుచు
కోర్కెలూరంగగూడరె గుట్టువదలి
వారిముందర నేనెంత నారిమణినో.

నీతులకేమి? నెరవేర్చుటకష్టము,

సీ. యీకవిమన్మథుం డిపుడు చంద్రుండయ్యె
నేతారనై తిని నిక్కముగను
యీకవిజూడగా నాకవిభుండయ్యె
నేనాయహల్యను నేడు నిజము
యీకవిమాధవుండే వేళదానయ్యె,
రాధను నేనైతి రతులదేల
యీకవి వెనుక నాకిష్టగురుండైన
వరుడయ్యె నిప్పటివరుసజూడ

గీ. యన్నివిద్యలు గఱపిన యతఁడెగురుఁడు
అతనువిద్యను గఱతునేనితనిగూడి.
చిత్రబంధ కవిత్వంబు జెప్పెనింక
చిత్రబంధంబులను నేర్తు చెలఁగుచిపుడు

సీ. ఇతనివక్షంబుతో జతసేయ లేకున్న
వక్షస్థలంబేల నట్టి బొందె
యితనితో జతజేసి రతిసేయకున్న
జన్మమెగత్తనేల జంతురీతి
నితని బాహులమధ్య సతతంబులేకున్న
సతిశరీరంబేల మృతశరీర
మితనితో గుల్కుచు హితమతిబల్కుచు
సంచరింపగలేని సాధ్వియేల

గీ. యితనుగురుఁడైన నేమి నాపతియితండె
యితడె తల్లియు దండ్రియు హితుడు ప్రియుడు
యితడె యింతులపాలిటి యతనుడకట
యితనిబొందక విడుతునె రతులబెనగి.

హా! యేమి! యీస్ఫూరమారశిలీ ముఖజ్వాలచే నొడిలంతయు తూండ్లు పడుచుండ యీశీతకిరణుడొంత వేడివెన్నెల గాయజేయుచుండెను యీతనికైనను నామెడ జాలికలుగరాదా! ఏలకలుగును. ము న్నీకవివర్ణించి యుండెగద యిట్లు.

చ. విరహిణులెల్ల సౌధమున వీచెడిచల్లగాడ్పుగోరి తా
మరుసకు మేసమామయను మాటదలంచక శయ్యజేరిసన్
సురసుర కాగ్రిగజేసెదవు సొంపగు నీకిరణ ప్రభాళిచే
హర హర యింతపాతకపు హానిదలంచితె చంద్రయింతులన్.

మరియు.

గీ. సంద్రమందున బుట్టితి చంద్రనీవు
కమలయునుబుట్టె నచ్చట కమలశత్రు
పైతివేమిర నీపుట్టు వంతరించ
సారసాక్షులమగు మమ్ము జంపుటకును.

సీ. ఓరిదయాహీన మారెమ్మవలె మాకు
దాపరించితివేల మాపులందు
సౌధంబు వెలువడి చల్లగాలికిరాగ
న్యాయమానీకిట్లు నలతవెట్ట
పరువెత్తి శయ్యపై బవళింతుమందునా
మారునంపెద వింత ఘోరమేమి
అల్లుడు యతనుపై యడలగొట్టుచునుండ
పైన గాపుంటివా పాపినీవు.

గీ. ఆడుపుట్టువుతో నీవు నాడుపుట్టి
గోడుబెట్టెదవా మమ్ము గోరుచుట్టు
పైనరోకటి పోటిడ పాపమనుచు
జంకవేమిర చంద్రహా! శరణు శరణు.

చంద్రు నెట్లయిన బ్రతిమాలి వేడివెన్నెల తగ్గించవచ్చు నేమోగాని
ఎచ్చటను గానరాని మన్మథునిగూర్చి నేమని బ్రతిమాలుదాన.

గీ. తాళజాలర నీబాధ తనువులేని
కామదేవుడ నీవిదే కరుణజూడు
వందనంబాచరించెద వరునిసఖ్య
మందువరకును నాగ్రహ మందబోకు.

అబ్బా! యిట్లు బ్రతిమాలినను మానుదువా! ఛీ! కలుషాత్మా! యిదె
చూడు.

ఉ. నాచనుకొండలందు శివనాధుడు ఘోరతపంబొనర్చెనో
నీచుడగంటివో గనవొ? నిన్నిపుడెంతయు బూదిసేయు నా

రాచములేయబోకు సుమి రాచకుమార్తె నటంచు వెఱ్ఱివై
గాచుకొనీదు ప్రాణములు గాల్చుచెలిగ్నేత్రి మహాగ్ని కీలలన్
యిటులభయముపెట్టినను వెఱచినవాడు కాడయ్యో అయ్యో యింతకన్న
నన్ను జేయునదేమి నీసంగతెఱుగక పోయిన మరీ బెదరించెదవు.
యింక తెగించితి రమ్ము.

సీ. మారుడా నీదగు మర్మమంతయు నేను
యెరుగుదు పొమ్మిక వెఱపులేదు
యిక్షుధనస్సట యిదియేమి సేయును
విరచిన ముక్కలై విరిగిపోవు
నారితుమ్మెదలంట నన్నేమిజేసును
చంపకనాసకు జంకిపోవు
శుకపికశారికా నికరమునీదండు
బెదరించినంతనే బెదరిపోవు
తణుకుతానేవచ్చి దండింతువన్నను
దనువేదిరా నీకు దమ్ములైన
గీ. నీదు సొమ్మందు మాయవి నెలతసొమ్ము
తిన్నయింటను వాసాల నెన్నినట్లు
మమ్ము మాబాణములచేత సొమ్మసిలగ
జేయుచుంటివి నీకేమిచేటొగాని

హా! కవిచంద్రిమా! నీకైనను నాయెడజాలిలేదా గురుడవై యుంటివి
గదా.

ఉ. మారుడు క్రూరుడై యిపుడు మారణబాధను బొందజేసె నా
ధారములేరు యెవ్వరును దారుణబాణ పరంపరాళిచే
సారెకు సారెకున్ బరపి జన్నులపైగురిట్టిపె గొట్టెన
య్యో! రతిజేసిగావు మిక యొజ్జనటంచును సంశయించకన్.

చ. మదనసమానులంచు మిము మాజనకుండొక మాయపన్ని నా
డదిబయలయ్యె నేడు యిక యడ్డముజెప్పను సుందరాంగనే
జదువుచునుంటి మీకడను సత్కవితంబది యంకురించె యే
కొదువయు లేదు మిమ్ములను గూడిసుఖించుట దక్కనియ్యెడన్.

క. శరణంబని చరణములకు నొరిగిన
యార్తులను ద్రోయ నొప్పునె న్యాయం
బరయుడి పరోపకారం బిరువుగ
జేయంగనొప్పు నీక్షణమందున్

(అని పాదములపైన బడును)

బిల్హ—(మూర్ఛదేరి) ఆహా! యేమిది యివ్వగలాడి నాచెంతకే వచ్చి మన్మథావస్త మున్గియుండె నామనంబునం దెట్లయిన నీచెలిపొందుబడయుటకు గదా పరిపరివిధముల దేవతలకు మ్రొక్కుచుంటిని. దేవతారాధన జేయువారూరక పోదురా సద్యఃఫలంబిట్లు చేకూరవలెను.

మ. తరుణీ చూపులు తూపులయి యిపుడు న్నోతస్వీతనూచ్ఛిద్రముల్
బరపెన్ జూడుము, బాధమాన్పసగు, నీపాలింట్లమె దానికిన్
ధరపై నిచ్చెద గొంతకాలమటుపై వ్రీవంగ నియ్యంగదే
వరవర్ణీ యధరామృతంబు ఘననీవై ద్యంబు నేగోరితిన్

మరియు.

సీ. కాయజుశరహతి గడు స్రుక్కియుంటిని
కరుణజూడుము నన్ను కమలనయన
చంద్రువెన్నలకాక శ్రీమపడి యుంటిని
మందహాసము జూపు మరపుగల్గ
చిలుకపల్కుల జెవులు చిల్లులుబోయె
గుల్కుచు మాట్లాడు గుబ్బలాడి

అధరపానమొసంగి యన్నుల మిన్ననా
బన్నంబులను బాపు బ్రీతుక జేసి
గీ. కన్నుడమ్ములు విచ్చి నీకరయుగంబు
జాచికౌగిలొసంగుచు జన్నులొత్తి
మన్మధుని రాజ్యరమకీవె మంత్రినగు
నతను సామ్రాజ్యమేలించుయతివనన్న

యామి—లేచి హా! నవమన్మధాకారా రూపజిత జయంతా అబలా మానధనాపహరణా! దయాసింధూ నావ్రితఫల ప్రిదాయకా నీకై నేపరితపించుచుండ నీవు నన్నింత బ్రితిమాలవలెనె నీకన్న నెక్కుడుగ మరుబారికి లోనయి బాధపడుచున్న నన్నుద్ధరింపుము. యిదె నీపాలబడితిని. మీాదనీచిత్తము (సమీాపించి కరముపట్టి)

చ. తలనరుకంగ వచ్చినను తథ్యము నిన్నెవరించి యుంటి నే
నలుదమయంతి చందమున నమ్మితి మిమ్ము మహాత్మనింక కా
నలఘున దుర్గనీమలకు నై ననువచ్చెద నిశ్చయంబు మీా
రలుదయనేలకుండినది రంబుగ బ్రాణముల్ త్యజించెదన్

మహాత్మా! మనోవాక్కాయ కర్మంబుల త్రికరణశుద్ధిగా మిమ్ము నాపతిగా బరిగ్రిహించితి. యిందులకే పంచభూతంబులును సూర్యచంద్రి నక్షత్రిరాత్రిం దినము లేసాక్షీ.

బ్రి—(యామినీపూర్ణతిలకను గాగలించుకొనిపరవశుడై)
మ, చెలినీ స్పర్శసుఖంబుచే నిపుడునే శీఘ్రంబె ధన్యుండనై
ఫలమందన్ గలనంచు నుబ్బితినినీ పాలిండ్లుతో గుబ్రిమ్మగన్
గలిగెన్ భారమునే రమన్ననిపుడే గానంగరావంచునే
నలుకంజెందను ప్రేమచేతగదహా యానందమూా గ్రుమ్మినన్.

గీ. చిత్రిమయ్యెను మీతండ్రి చేతలకట
చిత్తజుని శాసనంబున జెల్లునొక్కొ
చిత్తమున భీతిలేకుండ జెలగిరతుల
దేలి యానందసౌఖ్యాబ్ధి దేలు మబల

మరియు

గీ. ఎంతధన్యుండనో గద యింతినిన్ను
జూడగాగల్గె తోడనె సురతకేళి
గూడగల్గుట సిద్ధించె గురడగాన
ఋణము దీర్చెదవో మరురణము జేసి.

శా. భామా నీదగు పాక్కిలిన్ వెడలుటల్ పామయ్యెనూగారుదో
నేమోమోమను చంద్రుమ్రింగుటకునై యేతెంచుచున్ మెల్లగా
నీమైమధ్యనునుండు పర్వతములన్ వెక్కంగలేదయ్యె హా
భామాజూచితె పాము నెట్లు భ్రమియింపంగా జేసెనో చనుల్.

సీ. వాలుగన్నులజూడ మీలనేలగ జాలు
కమఠంబులయ్యె మీ గాళ్ళుజూడ
వనిత నీతనుకాంతి వర్షాగమంబున
గ్రొక్కారు మెఱుగయ్యె నిక్కమిదియు
గబ్బి గుబ్బలుజూడ నుబ్బిగంతులువైచు
కోకదంపతులయ్యె కొమ్మ నిజము
యతివనీయూరులు నతనూత్సవంబున
నరటికంబములయ్యె నదినిజంబు

గీ. భామనీగాను బిడికిట బట్టవచ్చు
నధరబింబంబువర్ణింప నలవి యగునె
కవులమని విఱ్ఱవీగెడి ఘనులకైన,
శిరములను వేయిదాల్చిన చిలువకైన

ఉ. కుందన బొమ్మనీకలుకు గుబ్బలుబట్టి రమించు భాగ్యమున్
చందురుబోలు నీముఖము చక్కగ ముద్దిడునట్టి పుణ్యముణ్
సుందరమైన నీసొబగు జూచుచుండెడి సొంపు సెంపు నే
నెందును జూడబోనుచెలి యెంతటి పుణ్యదినంబొ నేడొకో.

యామి—ప్రాణవల్లభా అట్లనెదరేమి?

సీ. చదివితి మీచెంత సకలలక్షణ శాస్త్ర
చయములు భయముతో నయముమీర
నేర్చితి మీచెంతనే చతుర్విధ కవి
త్వంబులు జెప్పంగ దనరిమరియు
నవరసాలంకార నాటకంబులు జేయ
నేర్చితి మీచెంత నేర్పుమీర
చిత్రబంధాశ్లేష చిత్రంబులను నేర్చి
చిత్రబంధాశ్లేష చిత్రరతుల

గీ. నేర్వనైతిని మీరింక నేర్పి ప్రౌఢు
రాలగాజేయ బ్రార్థింతు రసికవర్య
యన్నివిద్యలు నేర్పంగ నన్నుదండ్రి
యొప్పగించెను గావున దప్పుగాదు.

గీ. బంధకవిత్వంబు నేర్చిన ప్రౌఢగాన
బంధముల దేల్చి కావుమో ప్రాణబంధు
గర్భకవిత్వంబు నేర్చిన కన్యగాన
కవితనుజేయుమా నిర్భయముగ.

వెయ్యేల నామనోనిశ్చయంబిదె వినుము.

సీ. మదనావతారనిన్ ముదమారగాంచంగ
గన్దోయి నిత్యంబు గలవరించు

మదినుత్సహించి నీ యెదజేరివసియింప
గోరుచు గుబ్బలు గ్రుమ్ములాడు
మఱ్ఱికవతోడ నీచెక్కిలి ముద్దాడ
నధరంబు నీచెంత కరుగజూచు
కలుకచునీతోడ చెలరేగి మాట్లాడ
జహ్వాగ్రిమెంతయు జిందులాడు
గీ. నీకు సేవనుజేయంగ నెదదలంచు
హస్త పద్మములెంతయు నాత్మనిన్ను
రతుల బెనగొనినోడింప మతిదలంచు
కలివికులోత్తమ నిన్ను నేగాంచినంత
ఉ. భారతి రూపలక్ష్మినెడబాయక విష్ణువొసంగె వక్షమున్
భారమటంచు నెంచెనొకో పార్వతికిచ్చె శరీరమే సగం
బారజతాచలేంద్రుడహ హా! సతిభర్తలన్యాయ మెట్టిదో
మీరలెఱుంగ రొక్కొ నికమీదగు చిత్తము నాదుభాగ్యమున్.
మరియు
ఉ. గూడడె నాడు బ్రహ్మ దనఁ గూఁతు నలక్షణురాలటంచుఁ దా
కోడయి కూసి గౌతముల కోమలిఁ గూడడె; యిందుడయ్యయో
పోడిమిమీఱ చందురుడల పోకిరియై గురుభార్యఁ గూడె, నె
వ్వాడిక బుద్ధిమంతుఁ డయ వార లెఱుంగని ధర్మమున్నదే!
(నొకరి నొకరు కౌఁగిలించుకొనుచుందురు)
(ప్రవేశము విదూషకుఁడు.)
విదూ—వహ్వా! అక్షరాభ్యాససానంతరమందు రాజుగా రెట్లు యాశీర్వ దించిరో! యట్లె అయినది. నేను చెప్పలేదా! అతనువిద్యాభి షిక్తులం డధికురాలనుఁ జేయు ననియు, చిత్రబంధాశ్లేషలు గల పుననియు, ఆమాటకుఁ గల అర్థమైనను, రాజునకుఁ గోచరము

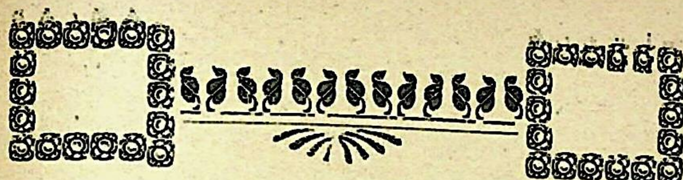
కాలేదు. మహాబాగుగా జరిగినది. నాకు చాల సంతోషముగా యున్నది. దైవమిప్పుడు, అన్యాయ మాలోచించునా, యిర్వు రు అసమానరూపురేఖావిలాసముగలవారును, కవితాకన్య రసికత నెఱిగినవారును గావున వీర లిద్దరికిఁ గలసిన మహాసంతోషమున, మన్మథసామ్రాజ్యమంతయు పట్టము గట్టుకొని నేలుదురని యెంచి; దైవమును వీరి కనుకూలవడియె, తెలియక మన మెన్ని వెఱ్ఱిభ్రమలుపడి అడ్డుతెరలు గట్టినను కానున్నది కాక మానునే! యింతకూ మనమంత్రిగారి ఆలోచనే గొంతుక కోసినది. శెహబాష్, చాలు యింతకన్న రాజునకు వేఱె తలవంపులు కొనితేవలెనా; నే నిదే పోయి వూరంతా చాటివచ్చెదను. తిన్నయింటను వాసాలె నెన్నవలెనన్న సామెత వూరికె పోనియ్యరాదు. బ్రహ్మణుఁడు-పోని రాజాశ్రమంలోవుండి బ్రతుకుచున్నామని వూరకున్నాఁడు గనుకనా! నే నిప్పుడు వూరుకోవడానికి చూడండి నామహిమ—

(నిష్క్రమించును)

తెరపడును

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

యామినీపూర్ణతిలక

అను

బిల్హణీయము

తృతీయాంకము.

ప్రథమరంగిము.

(అంతఃపురదాసీలు_ కమలాక్షి కీరవాణి, చిత్రరేఖ ప్రవేశము)

కమ— కీరవాణీ! నీవంతిపురిని విశేషము లేమయిన క్రొత్తవి గనిపెట్టితివే?

కీర— కమలాక్షీ! నాకేమీ క్రొత్తవిశేషములు కనబడవు. గాని నీవే మైన నెఱుఁగుదువా? యేమి? మేముఁగూడ విని సంతసించెదము

కమ— ఓసీ! మీరు విని సంతసింపదగిన యంశము కాదే, రాజువినిన మనలను సాగనంపే సంగతిగా నున్నది—

చిత్ర— ఆఁ! యేమిటి మనప్రాణంమీదకి వచ్చినయంశమేనా, అబ్బా! అట్లయిన మనము మరి యుండరాదు. అది యేదో త్వరగాఁ జెప్పుము. నాన్చక.

కీర—నీకు పదివేలదండములు. ఆసంగతి యేదో త్వరగాఁ జెప్పవేతల్లీ అనిక మనపుట్టు మునుగుతుంది.

కమ—నన్ను చెప్పమనుట యెందుకూ, మీ రెరుఁగరా! యామినీపూర్ణతిలకను ప్రతిరోజూ చూచుటలేదా, క్రొత్తసంగతులు గోచరము కావడములేదా, యెరిగియుండియు నాచేత జెప్పించవలెననియా?

కీర—ఏమిటి మన మంతఃపురపరిచారికలమై, సదా రాకొమార్తె నుంచి చెడ్డలను రాజున కెఱిగించుభారము మనమీఁద యుండగా యామినీపూర్ణతిలకయెడ యేమి క్రొత్తసంగతులు కనఁబడుచున్నవి. మాకంటె నెంత బుద్ధివిశేషము గలదో యీ కమలాక్షి కాకున్న మన మెఱుఁగని సూక్ష్మాంశము దీని కెట్లు దెలియును. అయినను యిట్లు జరుగలేదు గదా;

గీ. గురువుగా రెంతయును పుట్టు గుడ్డి టంచు
గూఁతురికిఁ జెప్పి జదివించె గుట్టు నేఁడు
బైలుపడలేదుగా, యదె బైలుపడిన
గురుఁడు వరుఁ డౌను మన్మథు డౌరనుదీయ

అంతపని జరిగిన మన అందరిపని అయినట్లే. ఏమో నిర్వురు సుందరులే గదా?

కమ—ఆఁ! కీరవాణి దారిలో పడినది. అదె, అంతకన్నేమి యున్నది వింత.

చిత్రి—అమ్మయ్యో! (అని గుండెలు కొట్టుకొని) ఆమాట నిజమేనా యేమిటే, నాగుండెలు తటతట కొట్టుకొనుచున్నవి. యిపుడు రాజున కీసంగతి తెలిసిన ముందు మనతల దీయిస్తాడు.

కమ—ఓసీ! యింకా నిజమేనా అంటావేమిటి? ప్రతిరోజు చూచుచుండలేదా, చెలి చేయు మన్మథచేష్టలు, చెక్కిళ్ళ నొ

క్కులు, ఆముఃఖవిలాసము మునుపటివలెనే యున్నదా! నూత్న తనుచిహ్నములు కళ్ళను గట్టిన ట్లగపడుచుండ నేర జెప్ప వలెనే?

కీర—అవునె కమలాక్షి, రాజుగారు కవిగుర్తిడ్డివాఁ డనినంతలో అట్ల గునా, రవి గాననిచో కవి గాంచునేగదా, అను నార్యోక్తిం అబద్ధమా ?

మ. కవి, తా గన్నులఁ గాంచునే ఘనములౌ కాంతార దుర్గంబులన్
దివిపై నుండెడి దేవతాప్రభువులన్ దివ్యాంగనారూపముల్
నవశృంగారవనంబులన్ మెఱుఁగుటల్ నారీమణుల్ జాడలున్
భువినొప్పెడి పుణ్యతీర్థచయముల్ బుద్ధిన్ గాంచి వర్ణింపఁడే.

మరియు నీకవి కవిసార్వభౌముఁడట, నొక్క తెరచాటుననున్నయామినీ పూర్ణతిలకను గుర్తింపలేడె, కానున్నది కాకమానదు, చిత్రరేఖా యిప్పుడే పోయి రాజుగారి కీవార్త నెరిగింపుము. ఆసక యెటునుండి యెటువచ్చునో మనకేల యీ నిష్ఠురము.

చిత్రి—అవును, యామినీపూర్ణతిలక కేవిపత్తు సంభవించినను ముందుగా నాముఖతఃగాని, రాజుగారి కెరిగించువా రెవరు నాకు తప్పునా యిదె పోయి రాజునకు విన్నవించెదను. (అని ముందుకు నడచి, తనలో) హా! దైవమా నీమాయ గడవ నెవరి తరము—

గీ. సకలవిద్యలు నేర్పించి చక్కనైన
నొక్క రాకుమారునకిచ్చి నోహో యనంగ
పరిణం బాచరింపగ ప్రభువు దలఁచె.
నదియు ప్రతికూలమై యిటు లయ్యె నహహా!

రా జిందుల కేమి శిక్ష విధించునోగదా ! (నిష్క్రమింతురు)

ద్వితీయరంగము.

స్థలము:—మదనాభిరామనృపతి కొల్వుకూటము.

(మదనాభిరామనృపతి సింహాసనాసీనుండై యుండ వసంతుడు, మరి కొందరు సభ్యులు ప్రవేశము.)

రాజు—మంత్రిసత్తమా! మన యామినీపూర్ణతిలకకుఁ దగినవరునిఁ జూచివచ్చుటకై పంపించిన భూసురోత్తములు యెచటికే తెంచి యుందురోగదా, యెట్టివరుఁడు లభించునోగద!

గీ. సిరియుఁగల్గిన గులము మంచిదియు రాదు
కులము మంచిదిగల్గిన గుణము సున్న
గుణములుండిన రూపంబు గూడు టరుదు
అదియు సమకూడియుండిన చదువు నాస్తి.

గావున యొకటుండిన ఒకటి లోటుండును యివన్నియుఁ గొఱంతలేక యెచ్చట తగినసంబంధము కుదురునో యని నామనంబు తల్లడిల్లుచున్నయది.

వసం—దేవరవారింత తొందరపడి త్రొక్కులాడగూడదు. మనము పంపించిన భూసురోత్తములును తగినంత పరీక్షఁజేసినగాని తగిన వరుని నిశ్చయింపుదురని దలచరాదు వారును కొద్దిరోజులలోనే వత్తురు యేది యెట్లున్నను దైవయత్న మెట్లున్నదోగదా. మనమింతవరకు తగినవరుఁడు దొరకనందుకేగదా యూరకుంటిమి. కల్యాణము వచ్చిన ఘడియ ఆగదు.

మ. జననంబందక పూర్వమే యజుఁడు దా చాతుర్య మొప్పరఁగా
మనుజుం డా ప్రతివానికి న్నొసలపై భార్యాభర్తలౌ వీరలం
చును దా వ్రాసియు సౌఖ్యదుఃఖచయము లొప్పేద్యంబుగా వ్రా
యడే; యనుమానించెదరేల బ్రహ్మలిఖితంబం దెవ్వారిన్ గూర్చెనో.

చిత్రి—(ప్రవేశించి) జయం జయం మహారాజా, (నమస్కరించి నిల్వఁబడి యుండును.)

మద——చిత్రరేఖా! యేల నీవింత తొందరగా పనిగల్గి వచ్చితివి అంతఃపురవాసులందరకు గుశలమే గద. మన యామినీపూర్ణతిలక సుఖయే.

చిత్ర—చిత్తము మహాప్రభూ అంతఃపురవాసు లెల్లరు సుఖంబున నున్నవారు. అందు మీయామినీపూర్ణతిలక గురునితోగూడి అన్న పొరబడితిని. గూడసుఖినియై యున్నది.

మద—చిత్రరేఖా! యేమి పొరబడుచుంటివి. మాటలు తొట్రుపడుచున్నవి. మున్నెప్పుడిట్టి పొరబడని నీవేయిట్లు తడబడుటకు కారణమేదైనా యుండెనా యేమి?

చిత్ర—ప్రభువులదర్శనమే బానిసలకుతొట్రుబాటుపుట్టించును. ఇంతమాత్రమునకై మీరు పరిపరివిధముల యాలోచించుచుంటిరి. యిట్టి దీర్ఘాలోచనసేయువారే తుదకు మోసపోవుదురు.

వసం—ఆ అదియేమి పెద్దకబురులు జెప్పుచుంటివి. దీర్ఘాలోచనసేయుటవలన మోసమువచ్చునా! యెంతవింత అట్లేదీని దృష్టాంతరము చూపెదవా!

చిత్రి—ఆహా! చూపకేమి, యిచ్చటనేజూపెదను. మన ప్రభువువారు బ్రహ్మణునిచెంత విద్యాభ్యాసమొనర్చిన ముప్పువచ్చునని యెంచి నిరాకరించి యూరకున్నంతలో తమరేకాదా దీర్ఘాలోచినజేసి వ్రతమను నెపముబెట్టి నడుమతెరగట్టించి చదువుచెప్ప యేర్పాటుచేసినది.

వసం—అవును అందుకేమైన లోపముగల్గెనా యేమి ఎట్లయినను కవిత్వవిద్య జెప్పించుటకు గద అట్లు మంత్రాలోచనజేసితిని. యిపుడు మన యామినీపూర్ణతిలక రచించు పద్యములు జూచుచుం

డుటలేదా! మెట్టికవిత్వ మలవడినదో విదిరైన నెఱుగవా యిం దు దీర్ఘాలోచన మోసమేమి సంభవించినది.

చిత్ర—(తనలో) వీరలింక అవెర్రినే యున్నారు. (ప్రకాశముగా) మీ రలేర్పరచిన తెర నిర్వురు సుందరులనియేగద అట్టియెడ ఆతెర భిన్నమైనచో మీదీర్ఘాలోచన యేమగును?

వసం—అట్లేజరుగును. వారిర్వురువ్రతము చెడగొట్టుకొందురా! అట్లె న్నడూ జరుగదని యనుకొనుము.

చిత్ర—అట్లే జరుగునని నిర్ధారణచేసినచో అటుపైన నేమిజరుగునో దె ల్పుదు. కోపపడకండి.

రాజు—చిత్రరేఖా! ఏమియిట్లు వాదించుచుంటివి. నీరాకజూడగా నేది యో అనుమానాస్పదముగా నున్నది.

చిత్రి—దేవా అనుమానమునకేమున్నది మంత్రిగారిమాటలకు నుత్త రువు చెప్పుటయందే యింత అనుమానముండిన —అనుమాన ముండిన కార్యము లీలజేయుదురు.

రాజు—అదుగో అనవసరపుగొడవకే దిగుచుంటివి. నీకేమయ్యి పని లేదాయేమి, యామినీపూర్ణతిలక నిన్ను తగినపనికి నియోగిం చుటలేదుకాబోలును. కొలువుకూటమునకువచ్చి తీరికగా వాదిం చుచుంటివి.

చిత్రి—మన యామినీపూర్ణతిలక యిపుడు నాపాలిటానికి కామినీ పూర్ణతిలకమైనది. అందుమూలముననే నాకీకొలువుకూటము నకు రాబనిగల్గినది. లేకున్న నంతిపురినేయుందును.

రాజు—చిత్రిరేఖా యేమి అట్లనుచుంటివి. యామినీపూర్ణతిలక నీకు బాధకరములగుపనుల నాజ్ఞాపించుచున్నదా, అందుకు అంతఃపు రమువదలి యిటువచ్చితివా?

చిత్రి—ఆహా నాకేమియు బాధగల్గుపనులు నియోగించుటలేదు.

రాజు—అట్లైన యూరక యిటేలవచ్చితివి అంతఃపురమెవరికి వప్పగించి వచ్చితివి త్వరగా జెప్పుము.

చిత్రి—అట్లడిగిన జెప్పకుందునా, అంతఃపురము కవిగారికప్పగించి తద్వార్త మీకు విన్నవించుటకు నేనిటువచ్చితి.

రాజు—అంటే కవిగారికిప్పుడు వప్పగించినాననుచుంటివి యిదివరకు కవిగారు అంతఃపురసౌధముమీదనేగదా యామినీపూర్ణతిలకకు విద్య గఱపుచుండుట ఆయనకు అంతఃపురము నేడు క్రొత్తగా వప్పగించితిననుట కేమిహేతువు?

చిత్రి—ప్రభూ నేను వప్పగించియుండలేదు. తమరే బూర్వము అంతఃపుర సౌధమొసంగి అందు విద్యగఱపుమని ఏర్పాటు చేసిరి. అందు నాపెత్తనమేమున్నది. అంతకూ కవిగారిపెత్తనమే గాన అట్లంటి.

రాజు—అదేమి. అంతకూ కవిగారిపెత్తనమేయనుచుంటివి. అట్టిస్వా తంత్ర్య మిచ్చియుండలేదు. యామినీపూర్ణతిలకకు విద్యజెప్ప టకుమాత్రి మేర్పరచితిని.

చిత్రి—ఆమాట నిశ్చయమే. ఆడవాండ్రునివసించు అంతఃపురిలో నొకమొగవాడు ప్రవేశించిన అందు యెవరిపెత్తన మెక్కుడుగా నుండునో తమకుదెలియకుండునె కవిగారికి మీరు స్వాతంత్ర్య మియ్యకున్ననుకొదువ వారియ్యగూడదా.

రాజు—కొదువ వారనగా అట్టివారెవ్వరో స్పష్టీకరించి చెప్పరాదా ఆలస్యమగుచున్నది.

చిత్ర—తెరచాటునున్నవారు.

రాజు—యామినీపూర్ణతిలకా అందులకేగద ఇర్వురకునడుమ తెఱయుం చుట అందుచేత నిర్వురకు సంబంధమేలేరు.

చిత్ర—తెరలేకున్నచో స్వాతంత్ర్యమియ్యగలదా?

రాజు—అక్లీలజరుగును. వ్రతము చెడగొట్టుకొందురా,

చిత్ర—వ్రతమేలచెడును.

రాజు—యామినీపూర్ణతిలక పుట్టుగుడ్డిని జూడదను వ్రతము నీవె ఱుగవా.

చిత్ర—యెఱుగుదును ఆమె పుట్టుగుడ్డిని జూచునప్పుడుగదా వ్రతము చెడుట అందు పుట్టుగుడ్డి యెవరువున్నారు. యుండిన నేల జూచును.

రాజు—మరి యెవరినిజూచెను.

చిత్ర—నవమన్మథాకారుడైన బిల్హణ కవిగారిని. అనగా గురువుగారిని.

రాజు—(ఆత్రముతో) యేమేమి తెర యెవరుభేధించిరి. ఆయనను జూచుట కేమిహేతువుగలిగినది. యీమర్మమెవ్వరుజెప్పిరి.

చిత్ర—ప్రభూ తెరభేదించుటకు మావంటి దాసీలకు మీయాజ్ఞ బు ర్రనీయునని యెరుగమా, అందుకాపెయె స్వతంత్రురాలై భేదిం చెననుకొందు.

రాజు—అంతమాత్రమునకై యేమిలోటుగల్గలేదుగద.

చిత్ర—అటుపైని నేమికావలయునో అది అంతయు జరిగెననుకొందు.

రాజు—ఏమి నిశ్చయమేనా నిర్వురకు సంబంధముకలిగెగా ఆట్టిసిర్ధా రణ నీవు చెప్పగలవా!

చిత్ర—నిశ్చయముగా నిర్వురూగలసెరని చెప్పగలను. అందుకు మన యామినీపూర్ణతిలక గర్భోత్పత్తియే ప్రబల నిదర్శనము.

మద—(క్రోధముతో) యేమి, దుర్మార్గుడైన బిల్హణుడెంతద్రో హముచేసెను. మంత్రివర్యా, తక్షణం చారులనుబంచి బిల్హ ణుని సభాస్థానమునకు రప్పింపుము. అటుపైన అన్నియు బయ లుపడగలవు. నేనును అంతిపురికి వెళ్ళి ప్రేమయని జూడక కత్తి

ఘుళిపించి యామినీపూర్ణతిలకవలన యావత్ వృత్తాంతమును
కనుగొందును యిదియే నిశ్చయమైనచో,

చ కనియగు బిల్హణాహ్వయుని కంఠము దీయుట కాజ్ఞయిచ్చి యీ
భువి నిటువంటి ద్రోహములు పుట్టకయుండగ జేయువాఁడ నా
కెవరిక యడ్డుపెట్టుదురు యింతటి ద్రోహియటం చెరుఁగకే
కవి యని గౌరవించి మన కన్యక కెంతయు హానిఁ దెచ్చితిన్.

యిది నిజమైన బ్రహ్మహత్య సంభవించినను బిల్హణుని బురక్రీ తీయిం
చకుందునే, బ్రాహ్మణుఁడయ్యు నెంతస్వామిద్రోహ మొన
ర్చెను.

(అందరు నిష్క్రమింతురు)

తృతీయరంగము.

స్థలము—అంతఃపురము.

(యామినీపూర్ణతిలక పుస్తకముఁ జూచుచు శయ్యపై నుండును)

రాజు—(ప్రవేశించి తనలో) అన్నా, యింతపని జరుగునని నే నెన్నఁ
డుహించగనైతిని. తానొకటి దలప దైవమొకటి దలంచునను
మాట నిశ్చయమేగద. (యామినీపూర్ణతిలకనుఁ గాంచి) హా!
కుమారి.

చ. చినతనమందు బిడ్డలను జెంతకుఁ దీయనెఱుఁగనట్టి నే
నిను నరచేతఁ బట్టుకొని నిక్కపుప్రేమను బెంచి పిమ్మటన్.
జనములు మెచ్చగా జదువు సాంగముగా జదివించి నిప్పు డీ
చెనటగు బిల్హణాధమునిచే నలవంపులు దెచ్చుకొంటివా.

అమ్మా యామినీపూర్ణతిలకా!

మ. జననీజనకులమైన మమ్ము గసకర్ జంకింతయున్ లేక పా
వనమాతృకులమందు బుట్టి దలవంపు ల్దెచ్చినా వక్కటా ?
వినరే బంధుగులందరున్ యిపు డయో విద్వాంసురాలయ్యు నీ
వొనరింపన్ దగనట్టి కార్యమని ము న్నూహింపకన్ జేయుదే?

మరియు,

చ. చదివినవారికంటె మరి చాకలి మేలనువార్త నప్పుడే
పదిలముఁ జేసితమ్మ మన బంధుగు లందరిలోన గొప్పగా
జదివెను యామినీతిలక సాటియే లేరని యుబ్బుచుంటి
నేఁ డది మృషఁజేసితమ్మ నిఁక యందరితో సమమైనగాక హా!

చ. కొడుకులు లేకపోయిననుఁ గూతురె పెద్దకుమారుఁడంచు నే
నడద దలంచి విద్యలకు నెల్ల గురుండని బిల్హణాధమున్
గడకతో విద్యనేర్ప నిను గారవమొప్ప నొసంగి తక్కటా
కడ కిటు జేయునంచెఱుగ కార్యము మించిన దేమి సేయుదున్.

అదియునుం గాక,

చ. నిను నొక రాకుమారునకు నిచ్చి బ్రియంబున బెండ్లి సేయగా
మనమున నిశ్చయించితిని మంచివరు న్వెదుకంగ భూసురుల్
జనిరి పురంబులన్ దిరుగ జవ్వని గర్వముచేత నిప్పు డీ
చెనటగు బిల్హణున్ గలసి చేయగ వచ్చునె? గాని కార్యమున్.

అమ్మా యిందుల నిజమెంతయో దెల్పుము. అట్లు దెల్పిన క్షమించిన
క్షమింతును లేదేని కుమార్తెవని నిన్నును గురుఁడని బిల్హణునిఁ
జూడక మత్కరవాలంబున కెఱఁజేసి యీ దుర్యశము వాపు
కొందు ఇఁక దాచదలంచినను దాగదు. యథార్థమెద్దియో
శీఘ్రముగఁ జెప్పుము.

యామి—(తల వంచుకొని గద్గదస్వరముతో) తండ్రీ! నేడేల నాయెడ
నట్టి పరుషోక్తులు పలుకుట. మీయెడ నేనే మపరాధ మొనర్చి

తిని. మీ కొనర్చు కృత్రిమమె మీకీయాత్మ వ్యథజేసి మది కలంచుచున్నయది. మీయాజ్ఞప్రకారమెనింతదనుక ప్రవర్తిం చుదాననని మీ రెఱుంగరే? నాచిత్తశుద్ధి మీకు దెలియదే, నెవ్వరేమి వచించినను మీరట్లనుమానించుట నొప్పునే; మీరు పర్వరచిన దెర హరించుట కెవరు సమర్థులు?

అదియునుం గాక;

క. నాకుం గలవ్రితము నెఱింగియు
వ్యాకులతం జెందనేల వసుమతిలోనర్క
జీకుని జాత్యంధుని నా
లోకింపను దీని మీర లూహింప రొకో;

రాజు—(శాంతము వహించి) అట్లయిన యిదివరకైన దేదో అయి నది. నీయెడగల్గు ప్రేమాతిశయంబున యీతప్పు క్షమించితిని యిక ముందెన్న డిట్టి దుర్యశము గల్గునడతలుమాని యుండు ము. భూసురోత్తములు వచ్చినవెనుక సద్వంశజుఁడగు నొక రాజకుమారున కిచ్చి పరిణయం బొనర్చెదను.

యామి—(సంశయముతో మొగము చిన్నఁబుచ్చుకొని) తండ్రీ! నన్నే రాకొమారున కిచ్చెదరు. అట్లెవ్వరు కోరిరి.

రాజు—నీ కోరికప్రకారమె స్వయంవరమునందు నీవు వరించు రాజకు మారున కిచ్చియె వివాహముఁ జేసెదను.

యామి—తండ్రీ! స్వయంవరమన నర్థమేమి? దాను వరించువానికిచ్చి పెండ్లిసేయుటయేనా, లేక క్షత్రియులకే గాని యితరులకుఁ గూడదను శంక యున్నదా?

రాజు—అట్టిశంకయుఁ గలదు. క్షత్రియవంశజులే స్వయంవరమునకు వత్తురుగాని త దితరులు రా బనిలేదు గాన రాజకుమారులలో నెవ్వరినేని నీయిష్టమయినవానిని గోరికొనవచ్చును.

యామి—తదితరులు వచ్చినచో గోరుకొనవచ్చునా!

రాజు—అట్లేల జరుగును.

యామి—తండ్రీ! అట్లయిన నాకు స్వయంవరమే అనవసరము.

రాజు—యెందుచేత?

యామి—నామనం బిదివరకె యన్యాకాంత మాటవలన.

రాజు—యిదివర కీస్వయంవరప్రస్తావన లేనిదె యెవరియందు నీమన స్సన్యాకాంత మయినది.

యామి—తండ్రీ! యిక దాచనేల జెప్పెద వినుడు.

ఉ. నాదగు మానసం బిపుడు న్యాయమె యన్యుని గోర నక్కటా,
వాడిక రానె వచ్చినది వాంఛిత మట్లనె యుండె నాకు హా
మీదయ గోరి యుంటిమిక మించినదానికి నేమిసేయ నా
కాదన కీప్రమాదమును గాచి గురున్ బతిసేయుడీ కృపన్.

నాసర్వేంద్రియములు బిల్హణునియందు లీనమై యున్నవి.

రాజు—(కోపముతో) యేమేమి బిల్హణునియందు నీమనము లీనమై యున్నదా, ఓసీ, తుచ్ఛురాలా జూడు యిదె మీయిర్వుర మద మణగించెదను. యిటువంటి అంతఃపురద్రోహ మాచరించినందులకు బిల్హణుని బురప్రతీయించి కోటగుమ్మమునకు కట్టించకుందునే? [అని చివ్వునలేచి వెళ్ళబోవును]

యామి—[దుఃఖముతో కాళ్ళపైబడి] తండ్రీ నన్నుగురించి బిల్హణుని క్షమింపవేడెదను. యిందు తప్పంతయు నాయదిగాని బిల్హణుని దణుమాత్రమైనను లేదు గావున నన్ను ఖండించి బిల్హణుని రక్షింప ప్రార్థించెదను.

రాజు—[తొలగద్రోచి] ఛీ పాపిష్టురాలా నీమొగముచూడరాదు. తొలగుము నిన్నుశిక్షించి బిల్హణుని రక్షింపమనుచుంటివా?

యిందిర్వురు సథార్ష్మలే ముందు బిల్హణుని ఖండించి పిమ్మట నీవిషయమై ఆలోచించెదను?

(నిష్క్రమించును)

యామి—(నిట్టూర్పుతో) హా దైవమా యేమిసేయుదును,

చ. తలపున బిల్హణుండెపతి తప్పకనాకగునంచు నాడు నే
వలపున సాహసింపుచును వానికవుంగిటజేరి క్రీడలన్
సలిపి యనేకబంధముల జాలసుఖంబును బొందితయ్యయో
కలదె పరోపకారులను కాలునిసన్నిధిజేర్పదైవమా.

అయినను,

ఉ. నన్నొక సుందరాంగిగను నల్వసృజింపగనేలసక్కటా
వెన్నెలగాంచి యాకవియు వేడుకవర్ణన జేయనేలనే
కన్నెనటంచెరింగియును కాంతునికౌగిటజేరనేల హా
గ్రన్నన దండిక్రిక్కెరిసి కంఠముదీయగనేల బిల్హణున్.

అయ్యో; దైవమా నింతలో యెంతఘోరవిపత్తు దెచ్చిపెట్టితివి. క్షణకాలముక్రిందటనేగద నానాథుడును నేనును గలసి సంతోష సముద్రమున మునుంగజేసితివి. యింతలోనే నీకు ఓర్వలేని మత్సరగుణమెట్లుపుట్టె. అయ్యో నామృదులతా బాహువులమధ్యనేగాగలించు నాప్రాణనాధునిశిరము నేడు తలవరుల కరవాలంబున నఱుకబడునే? అయ్యో, నేనుసహించలేను దైవమా నీయెడ నేనేమపచారమొనర్చితిని, జ్ఞానమంకురించినది మొదలు నాప్రాణనాధుని సందర్శన మలవడువరకును నిన్ను ప్రతిదినంబున నాకు చక్కని భర్తను గూర్పుమనియేగదా, ప్రార్థించుచుంటిని. ఔను నిన్ను బ్రార్థించినందుకె గద యిట్టి సుందర పురుషుని పొందు లభింపఁజేసితివి. యింతలోనె యాతని వలలో దగిలి నీస్మరణ మానుట తప్పుకాదా! అంతకన్న తప్పేమికా

వలయును. మోహాంధురాలనై నీస్మరణమాని యిపుడు తిరిగి నీస్మరణమె, నాప్రాణనాథునిఁ బ్రదికింప కావలసివచ్చెను. నాతప్పు క్షమించి నాప్రాణనాథుని రక్షించునట్లు నాతండ్రి హృదయంబున ప్రవేశించుము. నీ కిదె మ్రొక్కుచున్నాను.

(నిష్క్రమింతుచును)

తెరపడును.

చతుర్థరంగము.

స్థలము—క్రొల్వుకూటము.

(మదనాభినృపతి, సింహాసనాసీనుఁడై యుండ వసంతుడు మరికొందరు సభ్యులు సేవకులు ప్రవేశింతురు)

రాజు—(మంత్రిం జూచి) అమాత్యశేఖరా! అంతఃపురద్రోహ మాచరించినవాని కేదండన విధించవలయునో ధర్మశాస్త్రప్రకారము జెప్పుఁడు.

వసం—ప్రభువరా! అమర్యాదకార్య మొనర్చిన అంతఃపురద్రోహిని పెద్దలయనుమతిని దండించవలయునని ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు జెప్పుచున్నారు.

మాధవ—రాజా మనుజుఁడు సేయుసుకృతదుష్కృతకార్యములంప్రభువు దెలుసుకుని అందు దుర్జనావళిని దండించక విడిచినచో ఆరాజునకు కలుషము సంభవించునని ధర్మశాస్త్రముఁ జెప్పుచున్నది.

రాజు—సభాసదులారా! దుర్జనకార్య మొనర్చినవాని కవశ్యము శిక్ష విధించుట కర్తవ్యమని ధర్మశాస్త్రము జెప్పుచున్నది గావున మంత్రివర్యా తలవరుల నిటకు నాయాజ్ఞ యైనదని బిల్వనంపుము.

వసం—చిత్తము. సేవకా!

సేవకుడు ప్రవేశించి—ఏమిసెలవు.

వసం—వీరసేనునితో నలుగురి తలారులను వెంటబెట్టుకుని సభాస్థలికి రమ్మని సెలవైనట్లు జెప్పుము.

సేవ—చిత్తము మహాప్రభూ! (నిష్క్రమించును)

(సేవకుఁడు వీరసేనుఁడు నలుగురు తలవరులు ప్రవేశము)

వీర—(చేతులు జోడించి) జోహారు, జోహారు మహారాజా!

రాజు—ఓరీ వీరసేనా? తక్షణం బిల్హణకవిని మదాజ్ఞ యైనదనిఁజెప్పి పాశములను కాలుసేతులు బంధించి ఘోరశ్మశానవాటికకు దీసుకొనిపోయి నిర్ధత్వముఁ బూని నీకరవాలంబున శిరంబు ఖండించి రమ్ము పొమ్ము.

వీర—చిత్తము. దేవా! అట్లనే ఖండించెదను. (తనలో)

గీ. పాప మేమి యొనర్చెనో బాపనయ్య
పాపమే సేయకున్నను బ్రహ్మహత్య
సంభవించును నాకేమి జంపమనుచు
ప్రభువు బల్కెను యతనిదే పాపమంత.

యేదియెట్లున్నను రాజాజ్ఞపరికారము నాపని నే నెరవేర్చకతప్పదు. మంచోడికి చావొచ్చిందిగదా, (అని తలారులతో నిష్క్రమించును)

రాజు—సభాస్థలులారా, నేఁడు బిల్హణుని శిరముఁ దెగునట్టి మహాపాపు దినముగావున యీకొల్వు నింతటితో చాలింతము.

సభికులు—చిత్తము, (అందరు నిష్క్రమింతురు)

పంచమరంగము

(బిల్హణుఁడు జేత పుస్తకముఁ జూచుచు శయ్యాతలంబున నొదిగి యుండును.)

వీర—(తలవరులతో ప్రవేశించి) బిల్హాణకవోరండి దండాలండి. (చేతులు జోడించును)

బి—శుభమస్తు.

వీర—బాబూ చుభమస్తు కాదండి, అచుభమస్తు అనండి.

బి—యెవరికిరా, అశుభము.

వీరసే—తమకేనండి బాబూ;

బి—నా కశుభ మేమిరా మీా మొగము.

వీర—లేదండి బాబూ, యీా యాల రాజుగోరు నన్ను చభలోకి బిలిపించి ఓరీ; తక్సనం యెల్లి బిల్హాణకవోరిని కాళ్ళుచేతులు చంక్లేసి పాసానంకాడికి తీసుకెల్లి (దుఃఖముతో) బాబూ ఏం చెప్పనండి యీాకత్తితో మీా చిరసు తెగ్గొట్టమన్నారండి. లేక మోతే నూాసంటోల్లు దర్సనం మీా కెప్పుడైనా అయిందాండి

1 తల—పట్టి కట్టండ్రా చూస్తారు ప్రొద్దెక్కుతోంది.

2 తల—(పాశములతో కాలుసేతులు విరిచి కట్టును)

3 తల—చరె పదండిబాబూ యెల్తా మాట్లాడుకుందాం.

వీర—బాబూ మీారే నేరంచేశారో మాకూాంతయిన చెప్పలేదండి మీాపట్ల దైవయోగ మెల్లాగుందోగాని,

బి—హా! యామినీపూర్ణతిలకా, నీమృదుబాహువులమధ్య బంధించు నన్ను నేడు నీతండ్రి యీా యమభటులనుం బోలు తలవరుల పాశములను బంధింపజేసె. విధియాజ్ఞ గడవ నెవరితరము. వీరసేనా అట్లనే రాజాజ్ఞప్రకారము మీాపని తీర్చుకొండు. [అని తలవరులతో పురవీధులంబడి పోవును]

(యామినీపూర్ణతిలక విచారముతో మేడమీాదనుండి వీధినింబోవు బిల్హాణునింజూచి దుఃఖముతో ప్రవేశించును)

యామి—హా! యేమి, అయ్యో! మత్ప్రియుండగు బిల్హాణుని శిరచ్ఛేద

నం బౌనర్ప రాజు దండన విధించె కాబోలును, కట్టా దైవ మా! యెట్లు సహింతురు. హా! యెట్లయిననుఁ దండ్రి పాద ములంబడి యీ మరణదండన తప్పించఁగలందులకు ప్రార్థింతమ న్నను నన్నుఁ జూచునంతలోనె, భగ్గున మండిపడుచు నామొగ మయినఁ జూడకయుండె. నేమిసేయుదాన చెలుల నెవరినైన బంపి నాప్రార్థన తండ్రికడ జెప్పుమన నెవరీపని కంగీకరింపరయ్యె అంతటి మహారాజు గూఁతునైనప్పటికి అవస్థాభేదముచే నేమియు సేయలేక యూరక చూచుచుండవలసి వచ్చెను.

సీ. నన్ను ప్రేమనుజూచు నాతండ్రి పగబూనె
కాలమోతటి పాదుకాలమొక్కొ-;
తల్లినైనను నిది దప్పించుమని వేఁడ
తనయవు గావని దనిలిగొట్టె
పరిజను లెవ్వరైనఁ బ్రతిమాలుదమన యన్న
బిలిచినఁ బలుకరు చులకఁజేసి
చెలికత్తెలను మీరు జెప్పి బ్రోవరె, యన్న
కన్నతండ్రికిలేని కనికరంబు
గీ. నెవ్వరేమించుఁ జెప్పిన నెట్లు గెలుగు
యనెడు వారలె, గాని నా యాపదలను
బాపలేరైరి, దైవమా ప్రాణసఖుఁడు
ప్రాణములుఁ బాయ నేనింక బ్రతుకుటెట్లు.

(కవి నుద్దేశించి)

ఉ. హా నవమోహనాంగి నిను హా విడఁజాలఁగలేను, తండ్రి ఆ
హా నిను జంపగాఁ దలఁచె హా యిఁక నెట్లు భరించుదాననో,
హా ననుఁగూడ జంపుటకు నాజ్ఞయొసంగిన కూడ వచ్చెదన్
నేనిటనుండ నేమిపని నీవు దివంబునకేగ బిల్వనా!

అయ్యో నీవీమెడ దైవమునకే విరోధముఁ జేసితివోగదా? నీకింత బల
వన్మరణము దెచ్చుట కేమంత తప్పుఁజేసె క్రూరమగు శిలీము
ఖంబున దహించు నన్నుద్ధరించుటయే, తప్పయ్యెనా, యేమి
కాలమహిమ-

సీ. హాలాహలమి్రంగి యమృతంబు అమల
కందివ్వడే యీశు డతిముదమున
పదునాల్గు భువనముల్ పదిలంబగా కుక్షి
నిడిభరంపడె విష్ణు డింపుమీర
సకలకల్మషమును సైరించి తనలోన
గల్పదే యెపుడు గంగాభవాని
ఘనపర్వతంబులు కాననంబులు గల్గు
భూదేవి మోియదే యాదిశేషు

గీ. డటులె విల్హాణుఁ బోిచుట యర్హమగును
తండ్రితో జెప్పి బోివరే తలనుకాచి
బిల్హాణుని బోివరారె యోవేల్పులార
భూసురోత్తములార యోపుణ్యులార.

అయ్యో పూర్వమందునను యిట్టి తప్పులుజేసిన వారులేరా! అట్టివారి
ని ప్రిమాదమని రక్షించలేదా! యెవ్వరికైననిట్టి ఘోరమగు
మరణదండన విధించిరే యిట్టివిధి యీబిల్హాణుని నొసటనే వ్రాసె
నా? నితడొక్కడే ద్రోహియయ్యెనా? ఏమి?

సీ. మునిపత్నహల్యను మోహించి యిందుిండు
అమరత్వపదవి తా నందలేదె
గురుభార్యతో గూడు గురుద్రోహియా చంద్రు
నీనుండునెత్తి కెక్కించుకొనడె
కన్నకూతురితోనె గలసిధాతను
శౌరియంతయును దాసైచలేదె?

కాకాసురుడు తన కాంతను చనుగీర
రఘురాముడతని రక్షించలేదె?
గీ. అందులో నరవీసమీా యవనిసురుని
యందు దోషంబుగలదె? హా అక్కటకట
నామనంబునగోరి నాధుడితని
బురిలీయుట ధర్మమే పుణ్యులార!
సీ. కవిసార్వభౌముని గావరే కరుణతో
నామొక్కు గైకొని నలువలార
కవిసార్వభౌముని గావరే కరుణతో
అష్టదిక్కులనేలు యమరులార
కవిసార్వభౌముని గావరే కరుణతో
సర్వంబుగను సూర్యచంద్రులార
కవిసార్వభౌముని గావరే కరుణతో
పక్షపాతముమాని యక్షులార
గీ. నాకు గవితంబునేర్పిన నాధుడతడు
సుకవిచంద్రుండు సద్గుణ నికరుడతడు
బ్రహ్మకులజుండు విద్యలో బ్రహ్మసముడు
నామనోనాధుగావరే న్యాయమెఱిగి

అయ్యో! ప్రాణనాథా! అతిమృదువులగు నీహస్తపద్మంబులకు పాశము లను బంధింప నెట్లోర్చితోగదా! నీప్రియులాలనకు నాగానాలను మృతమున దనివొందు నీకర్ణములు నేడీతలవరుల భీకారార్భటుల నెట్లు సంహించెనో కదా హా! నాథా! యెన్నడైన నిట్టిదుఃఖ సముద్రమున మునుగుదుమని కలలోనైన దలంపనయితి. సం తోషాంబుధి నోలలాడు మనకీ దుఃఖసముద్రము తరియించుట దుస్సహము.దుస్సహము హా!యెట్లోర్తును.(కవివరునిసమీపించి)

ఉ. హాకవిసార్వభౌమ నిను హావిధి యిట్టుల జేసె నయ్యయో
నాకిక దిక్కెవ్వరిక నన్నిటు నొంటరిజేసి యేగన
య్యో కరుణించిరమ్మనవె యుల్లమునందు వియోగ మెట్లు నే
శోకదశల్ట్ల దాననిటు పోయిన నెట్లుభరింతు నక్కటా.

బిల్హ—(దుఃఖముతో యామినీపూర్ణతిలకను జూచి) హా! చెలి యామినీపూర్ణతిలకా నన్నుగురించి యేల యిటు దుఃఖించెదవు నేనిన్ను విడనాడి పోవుటకు మనసొకింతయు నొప్పనె కాలమొక్కరీతిగాజనునె? యీ మాయాప్రపంచమునందు జీవునికి స్వాతంత్ర్యమున్నదే? అయ్యో నేనేమిసేయువాడ. యీవియోగదుఃఖమెట్లు సహించగలను. మనసురాయిజేసుకొని మొండినై నీదుఃఖము చూచుచుండుట తప్ప నేనేమిసేయ గలవాడను.

ఉ. హా! సఖి నీవు యీవిధము హాయని దుఃఖము నొంది నొంది
నా హాసమునేల జూచెదవు అక్కట నాకముజేరి యచ్చటన్
వాసముజేయనెంచితిని వారపధూమణి పొందుగల్గు నీ
యాసను ద్రెంపివేసుకొని యాత్మననున్ మఱుపొందు మిప్పుడే.

నాప్రాణము కొన్నిగడియలలో పోవనయ్యున్నది. అంతవరకు.

సీ. తల్లిదండ్రులు నిన్ను దండింతురను చింత
మనమున నొక్కటే మానదయ్యె
తోడి కామినులలో దొంగవైతివి యంచు
మనమునీవ్యథ మానదయ్యె
కలకాలమీనింద దలధరింపుచు నెట్లు
మనగల పనఃదిగుల్ మానదయ్యె
క్షణమైన నన్వీడ సైరింపలేనినీజాలనట్టినీ
యనురాగలత నెట్లు దనుమగలవొ

గీ. యనెడు మనమున నీచింత మానదయ్యె
అయ్యొ నీమెసదయునింప డయ్యెనకట

దైవమయినను నీయెడ దయదలంప
డాయె నీదురదృష్ట మేమందునిపుడు.

1వ తల—ఓహోహో! యిందుకే కాబోలును రాజు యీకవోరిని బుర్ర తీయనాజ్ఞాపించుట. ఓరిబాబో యీడ్డత్నగొయ్య యెంతపని చేసేడురా (బిల్హణుని గెంటుచు) చాలు చాల్ నడవయ్యా, రాజుగారి కొమార్తెతో ముచ్చటలాడుచున్నావు. ఓయబ్బోయిం తటోడుఏయ్యావు బాబూ. తిన్నంటోసాలు లెఖ్ఖడ్తున్నాడు రోయి. చదువుసొప్పి సరసమాడుతున్నాడు ఊ హూ నడు నడు. రాజింకె మమ్మలనుకూడా బుర్రతీయిత్తాడు.

బిల్హ—(నవ్వుచు) ఓయీ వీరసేనా నన్నేలపరిహసించెదరు. నేను మీ వెంట రానంటినా.. యీగెంటుటేల (కొంతదూరమేగి) అదె స్మశానవాటిక చేరువుకు వచ్చితిమి ఆవటావృక్షముక్రింద మదీయశిరమును రాజాజ్ఞప్రకారము నీనిశితబాణముచే నొక్కవ్రేటున దెగవేయుము. (వటావృక్షము క్రింద నిల్వబడుచురు)

వీరసే—కవిరాజా, మారాజు నిన్ను చంపమని యాజ్ఞయిచ్చె, మేము ప్రభువాజ్ఞప్రకారము నిన్ను జంపదలంచియె వచ్చియున్నాము నీవు కొంచమయిన భయములేక నిర్భయముగా తెగనలుకుమను చుంటివి. నీమనసునందు కొంచమయినను భీతి జనింపని కారణ మించుక జెప్పవేడెదను. కొంచెము సెలవిమ్ము.

బి—అట్టివిషయముండిన నేమిప్రయోజనము. వీరసేనా! నీప్రశ్నకు హితవుతో ప్రత్యుత్తరముం జెప్పెద వినుము. యీక్షితిపతి కుమార్తెయొక్క జగన్మోహనావతారము నా మనంబునం జిక్కి జతంగూడి సతతముం బాధకున్నయది. అంత్యకాలమున

మనుజున కెద్దాసియందు గోరికయు అయ్యది కన్నులం గట్టిన ట్లెదురుగా గనంబడుచుండ మరియొక్క విచారమేల దైన్య మేల ?

1 తల—ఒరేయి మనరాజుగారి కూతురిమీద గట్టిగా కన్నేశాడు రోయి, చత్తోన్న అదే స్మరణ గాంబోలు.

2 వ త—అందుకేరా రాజు బుర్రి తీయమన్నాడు యింకా యీపం డితుని కాపాడుబుద్ధి పోలేదురా, గొప్పపండితులని యింట్లో పెట్టుకుంటె కొంపలు దీత్తారురా యీ బాపనయ్యలు.

వీర—ఆఁ ఆఁ ఉండంట్రా, యింకా యేమేమిపదాలాడ్తాడో సూద్దారి. గొప్పపండితుడంట శాస్సేవు కూకుని అన్నీ యిందారి. చంపి తె మళ్ళీ యీయన పద్దాలు వినబోము. కడసారం గందాయని ఉన్నవి లేనవి అన్నీ పాడేత్తాడు. బాబో మీయిష్టంవచ్చినంత సేపు పదాలాడు యింటాము. బుత్రి నరకడం యెంతసేపు తెల్లా రిలేస్తె మా కదేపని.

బి—(యామినీపూర్ణతిలక నుద్దేశించి)

చ. చెలి యిక నిన్ స్మరించెదను చిత్తమునం దతిసంభ్రమంబుతో
చెలిమిని బాపినన్ మనసు చేష్టములు బాయును యెన్నిభంగులన్
దలపున మాన జూచినను తప్పక నీస్మరణంబె నాకిటన్
దలఁ దెగుచుండఁగా నిపుడు దైవపు ప్రార్థనమయ్యెగా నఖీ.

వీర—ఆ హా హా యేమిబాగావుందరా (కత్తి నేలమీదఁ బారవైచి) ఒరేయి నాకు నరకడానికి చేతులాడ్డము లేదురా;

1 తల—నే నైతె యెక్కేటు కేసేద్దునుగందా,

వీర—ఛీ! వేలకురా. ఆయనమనస్సు పాడుచెయ్యకు. పాడనియ్యండి,
తర్వాత ఆపని నీవే చేద్దుగాని,

బి—చ. వరసుకుమారి రూపవిభవోజ్జ్వల సద్గుణశీల బాల నీ
కరయుగమధ్య న న్నిడుచు కౌఁగ లొనంగి కుచంబు లొత్తి నన్
సరసరతి ప్రపీణతను సంతసమొందఁగఁజేయు తన్వినిన్
మరి మరి నే స్మరించెదను మంగళదేవతగాఁ దలంపుచున్.

ఉ. పున్నమనాఁటి చందురుని బూర్తిగ వర్ణనఁ జేయునాఁడు హా!
మెన్నఁడు లేనివింత నితఁ డెట్టులఁ జూచునొ యంచు మధ్యగా ను
న్నటెవంటి యాతెరను యొయ్యనఁదీసి ననుం గనంగ నే
గ్రిన్నన నిన్నుఁ గాంచగను గ్రిక్కున మూర్ఛ మునుంగవే చెలీ!

ఉ. అంతట గొంతసేపు నిను యద్భుతమందుచుఁ జూచి జూచియా
కంతుని బారికిన్ వశుడనై పటుగర్వమునన్ దటాలునన్
చెంతకు నేగి నీకరముఁ జేతనుఁబట్టి భయంబు బాపి నీ
వింతటిలోన మూర్ఛిలగ నేమి కతంబని హెచ్చరించనే?

మ. అదిమైనన్ మదిలో దలంచకను నీ వత్యంత లావణ్యమా
వదనంబున్ వికసింపఁజేయుచును న న్వాల్జూపులన్ జూడ హా!
మదనాయంచును నేను మూర్ఛిలనె నీమె చాయల న్గాంచి నా
మెడలో నన్నియుఁ బూసగుచ్చినటు నే నెంతు స్గదా నెచ్చెలీ!

మ. నను మూర్ఛన్ దెలియంగఁజేసియును మ న్నాథుండ వీవై తివం
చును నీగోఁటఁ జేర్చి గుబ్బలనెడన్ చోద్యంబుగా గ్రమ్మినన్
మనమందున్ గడు సంతసింపుచును నీ మాయారూపమున్నమ్మి నే
దినముల్ బుచ్చుచునుంట నీ వెరుగవే? దివ్యాంగనా? బొంగుచున్.

చ బటువగు గుబ్బలన్ యురము వ్రయ్యగ గ్రుమ్ముచు శయ్యజేర్చిన
న్నటు యిటు క్రిందుమీఁదుగను హాస్యముగన్ బడఁదోసి నిచ్చచె

దటుకున నన్నుఁ గూడుచును తల్లిని దండ్రి దలంపనట్టి యా
కుటిలవినీలకుంతలను గోరి భజించెద నెమ్మనంబునన్.

ఉ. అంగన నిన్నుఁబోలు యతివల్ గలరే యన నందు కేమియో
సంగడికాఁడ నీ చెలిమి నల్పనెఁ జాలదె? సుందరాంగ నీ
సంగము దేవతాసతులె జాలగ వేడెదరన్న నేను నీ
చెంగటనైన జేరుటకు చెప్పగ నొప్పునె యంచు బల్కవే?

ఉ. అన్నులమిన్న నిన్ను గని యంగజుఁబారికి జిక్కనట్టి న
న్నేనగనేల? నీ సొబగు నెంతయు నెక్కుడుగాదె, నెచ్చెలీ!
పున్నమనాఁటి చందురునిఁబోలు మొగంబునుగల్గు నిన్ను నే
నెన్నఁడు గంటినో యపుడె యే నినుఁ గోరనె యంగనామణీ.

మ. అల యుద్యానవనంబునందు జెలులన్ యాసక్తితోఁ గూడి తీ
నలచెంతన్ దగు చంద్రికాంత శిలపై వాగ్దేవియే వచ్చి వా
లవి వీణన్ బలికించి బాడె నహహా లాలిత్య మే మంచు నే
దలపోయన్ మును వీణబాడు చెలినిన్ ధ్యానింతు నిష్టాప్తికిన్.

చ. మదనుని పూజసేయ జను మానినులందర గాంచి నన్నె నే
నిజె జనుదెంతు బొమ్మనుచు యింట ననున్ రతిదెచ్చి నీవె నా
మదనుడవంచు నర్మిలిని మక్కువ జెక్కిలి ముద్దుబెట్టు యా
మదవతి నెంతయున్ దలఁతు మానసవీథి ననేకభంగులన్.

చ. అతి చతురత్వ మేర్పడఁగ యందముతో పదముల్ ఘటించి దా
చతురకవిత్వసంపదల జాల ప్రసిద్ధికినెక్కి పద్యముల్
మతి దలపోసి వ్రాసినను మారుని కేళికి బిల్చునట్టి యా
స్తుతిమతియైన వాక్కులను సుందరి రూపములన్ స్మరించెదన్.

చ. కలకల నవ్వునోము బోలుకారు మెఱుంగును బోలుదేహ
మున్ గులుకుమిటారి గుబ్బలును గోకిలపల్కులు వారజూపులున్

పలువసరుసందమున్ మదిని బాగుని నీయనురాగ మాత్మలో
పలదలపోయ నాకిపుడు ప్రాణభయంబిదిలేదుగా సఖ.

వీర—ఒరేయి తలారులార ఆహా! యేంబాగా పాడుచున్నాడురా మన చెవుల తుప్పువదలిపోయిందరా్రి. పాపము యీయన తప్పేమి లేనట్టుందిరా. రాజుగారి కురిదె ముందు రమ్మందంట. యీ యనేంచేస్తాడు. అందుక్క అడివిపంది చేనుమేసిపోతె ఊరపంది చెవులుకోసి నారన్నట్టుందిరా యీరాజుగారి తీర్పు. గాని యిపుడు మనమొకపనిచేస్తే బాగావుంటుంది. యీతాటాకులమీద వా్రిసినపద్యాలన్ని మెల్లగా రాజుగారిదగ్గరకి పట్టుకెళ్ళి చూపిస్తె యిందులోనిజం రాజకి తెలుస్తుంది. అప్పుడైన యీబిల్హణకవిని విడిచిపెట్ట మాటాడేమో అని నాకు తోస్తుంది.

1వ తల—అవును తనకూతురె మెల్లిగా తెరయెత్తి చూచిందటరా మొర్రిబాపనోడు యేమి యెరుగని అమాయకుణ్ణి సంపమన్నాడుగాని.

వీర—అయియున్న రాజుగారికిపద్యాలు చూపించి వొత్తాను నేనొచ్చేదాకా మీరూరుకోండి (నిష్క్రిమించును)

1వ తల—(కవినిజూచి) బాబూ కొంతసేపు కూర్కోండి మావీరసేనుడు వచ్చినతరువాత ఏమిచెప్తాడో దిక్కుమాలినరాజు నిన్ను చంపుమన్నాడేంటయ్యా కూతురొన్దేది లేని.

బిల్హ—౭. రెపిరేనా రాజుకూతు రేమిచేసినదనిరా ఆమెను జంపిన నన్ను జంపినా ఒకటే యీతనువులు శాశ్వతమా!

2వ తల—బాబూ యిందులో నిజంకనిపెట్టకుండా యెనళ్ళమాటలో యిని మిమ్ముసు బుద్ధిలేకుండా చంపమన్నాడని అట్లుంటేను.

బిల్హ—రాజులకు న్యాయాన్యాయ విచక్షణ యెట్లు దెలియును. నిజము అబద్ధముగాను అబద్ధమెనిజముగాను మారుచుండును. రాజన భగవంతుడాయేమి. అందుకేగదా రాజ్యాంతె నరకం ధృవమ్మని పెద్దలుజెప్పిరి. యింతకునేను యామినీపూర్ణతిలకకు విద్య చెప్పిన గురువుగాన నాకు రాజు యీబుర్రితీయమని గురుదక్షిణ యిచ్చినాడు అందుకు మీరేమిచేస్తారు.

వీర—(ప్రవేసించి) ఔరా రాజా నీపట్టినపట్టు విడిచినావుకావుగందా. ఒరేయి పద్యాలుచూచి మరీమండిపడ్డాడురారాజు ఛీ దుర్మార్గా తక్షణం నేవిధించినశిక్ష జరపి మరీయిచటికిరా పో. పో అని పద్యాలు గిరకొట్టినాడురా.

బిల్హ—(నవ్వి) ఓయీ వీరసేనా నీజేయు భూతదయాళుత్వముకు నిన్ను మెచ్చితిగాని కఠినచిత్తులగు రాజులమనసు గరగునే? వృధాశ్రమపడి నన్నుగురించి యేలరాజున కావద్యములంపితివి. నానోదుటివారిత బ్రహ్మ యిట్లులిఖించియుండగా మీరు దుఃఖమొందపనిలేదు. మీకూరక రాజుదగ్గరకు తిరుగబనిలేదు. ఖడ్గముబట్టి విచారముమాని శిరము ఖండించుము. జూచిన నేమిఫలము.

వీర—ఓ దేవబ్రాహ్మణోత్తమా అంతసనికి మాకు చేతులాడకపోయినందున పరిపరివిధముల విచారించుచుంట నీకిదివర కేమిద్రావిరోగాని రాజుమనంబు కరుగలేదు. యీతూరి మంచివద్యమే వైన జాలిపుట్టేలాగువ్రాసియ్యండిబాబూ పంపిస్తాను అంతకూ దిరగకపోతే అపుడేంచేస్తాము.

1వ తల—అవునండిబాబూ యీమాటు నేనైనా చెడతాను రాజు నాల్గుతిట్టితెత్తిట్టుతాడు నన్నుచంపడు ఏవేళకేంబుద్ధి మారుతుంతో పద్యంవ్రాసి యిప్పించండి.

బిల్హ—ఔర యేలమీకీవెర్రి (బ్రిహ్మనుద్దేశించి)

చ. తనువునుజేర్చుమా వికచ తామరసాక్షివసించు భూమికిన్
తనర రసంబుజేర్చు మల తన్వీసుధామ ఘురోక్తులందు నీ
మనమునుజేర్చుమా మగున మానసదర్పణమందు జూడగన్
అనిలముజేర్చుమా యతివ యత్తరువాసనలందుజేరనీ
కనయము మ్రొక్కుచుంటినిదె యంజలిజేసి విధాతనిమ్మెర్డన్.

గీ. తనువు పంచభూతంబుల తగనొనర్చి
జగమనెడి నాటకంబుల చతురగతిని
నాటలాడించి పిమ్మట నైదునైదు
భూతములజేర్పవే వేగ ధాతనీవు.

దేవా సృష్టికర్తవగు నీచర్యలెన్న నేనెంతటివాడ నిదె త్రికరణసుద్ధిగా మ్రొక్కుచున్నాడ మ్రొక్కుగైకొని నన్ను నీలో గల్పుకొనుము.

వీర—ఓరీ ప్రసేనా యీతూరి యీపద్యాలుకూడా తీసుకుపోయి రాజుగారికి చూపించిరమ్ము యిందువల్ల నేమైన దయపుట్టునోమో చూతాము యీకవోదైవప్రార్థన జేసుకుంటూ కన్నులు మూసుకొని ధ్యానిస్తు యున్నారు. నీవు వెళ్ళిరా.

ప్రసే—(తనలో) అట్లనే పోయి రాజుగారికి యీపద్యాలు చూపిస్తాను ఆనక దైవయోగం యేలాగుందో మనచేతనైనంత యీబ్రాహ్మడుకి ఉపకారం చేద్దాము (అని పద్యములు తీసుకొనిపోయి

కొంతసేపటికి వచ్చి) అన్నా వీరసేనా!-రాజు నామీద కోప పడి నీకిదే పనిరా దుర్మార్గా, నీమీద నేరమునోపి నీకు శిక్ష విధించెదను యికముందు యిటు రాబోకుము అని కసరినాఁడు.

వీర — బాబూ మీరేమి రాచినారోగాని రాజుగారికి కోపం మరింత హెచ్చినదంట మనసు కరుగలేదాయె నేమిసేయము.

బి — ఆఁ! అట్లయ్యెనా, కవితాఖడ్గ మంపినగాని రాజులకీ సామవాక్య ములు సమ్మతించునే తల్లీ భారతీ నీవుండ నాకేమికొదువ నిచె నీవొసగిన పద్యఖడ్గ మంపెదను.

పంచపాది.

'చ. రవిజుఁడు భాగుణింప విధురంబుగ భట్టి నశించె, భార వి ప్రవరుడడంగె, దీర్ఘమున పాణిముఁ బాసెఁ గుడియ్య బిల్హుడీ యవనికి దప్పె; భీముఁడు దదంతగతి స్మృతికొమ్మ్మ వెట్ట ని క్కువముగనే భుకుందుడను కొమ్మ్మన దీర్ఘమ వెట్టకుండ డీ భువి నత డెన్న నిర్దయుడు భూపతి వీవు దలంప భూవరా.'

ఓపుణ్యాత్మకా యీపద్యము దీసుకొని భయపడక మీరాజుగారిచేతికి యిచ్చిన నన్ను బిలువనంపును దయయుంచి దీనిని దీసికొని పొండు.

వీర—(పద్యము గైకొని) మహాప్రసాదము స్వామి మీపుణ్య మెట్లు న్నదో నేపోలు రాజుగారి కీపద్యము యిచ్చెదను. నిష్క్రమిం చును. (మరల ప్రవేశించి) ఆహా! యేమి బిల్హణకవిగారి మహా త్యము మెడమీఁదికి కత్తి వచ్చియును తప్పించుకోగల మహా త్వముండిన వీరి కేమికొదువ, (కవింజూచి) మహాప్రభో దండా లండి బాబూ నీపుణ్య మేమని జెప్పుదును మీరు పంపినపద్య

ములు చేలిపటుకు రాజు చూచుచుండగానే రాజుగారికి శరీర మంతయు దడబుట్టి నోటమాటరాక గొంతసేపటికి తెల్వితెచ్చుకొని ఓరీ! తత్క్షణంబ బిల్హణకవిగారిని వందనమాని సగౌరవంబు నసభామంటపమునకు తీసుకొనిరమ్ము. అని సెలవిచ్చినారు. యిది అంతయూ ముందుగా అంతఃపురద్వారసీమ నివసించియున్న ఆయనకుమార్తెగారితో చెప్పి పిమ్మట మీకు విన్నంచి దోడ్కొనిపోవ వచ్చితిని. రాజుగారును మంత్రివర్గముతో మీకు యెదురువచ్చుచుందురు.

షష్టమరంగము.

(యామిపూర్ణతిలక విచారముతోయుండ రాజుకన్నీళ్ళు దుడుచుచు ప్రవేశింతురు)

రాజు.—అకట! కుమారి నీయెడల హానిదలంచిన పాతకుండ మామక వదనంబుగాంచుటకు మానస మొప్పదె? కన్నప్రేమనే నొకకడ ద్రోసి నీగురుని యూరక జంపదలంచితంచు హా యిశమరి దుఃఖమొందకుము నీకతనిన్ బలిసేతును,

ఉ. చక్కనివాఁడు బిల్హణుఁడు చక్కనిదానవు నీవు గూడ మి
మ్మొక్కటిజేసె దైవమిక యొప్పదటన్నను జెల్లునొక్కొ! నే
నిక్కలి హింసబెట్టితిని మీయెడ నిందదలంచియక్కటా!
సుక్కగజేసినాడ నది సుంతయు నీమది నుంచకమ్మరో!

అమ్మా! కాలానుగుణ్యముగా యూరక కష్టములు సంభవించినవిగాని నేను నీకుఁ బగదలంచి యొనర్చినదికాదు. దైవప్రేరితమని యెంచి నాజేయు దుఃఖభరములగు తప్పులు సైరించుము. (అని

యామినీపూర్ణతిలక చేతులు పట్టుకొని బిల్హణకవికి నెదురుగా జని సభాభవనమున కవింజూచి)

ఉ. ఓకవిసార్వభౌమ నిను యూరక నేరముమోపి సమస్తమున్
హా కఠినుండనై దునుమ నాజ్ఞయొసంగి దుష్టచిత్తుడన్
మీకవితామహత్వమున మిమ్మదిగాచె ననుం గృతఘ్నునిన్
బా కరుణించి మత్సుతకు దప్పక భర్తవుగమ్ము మొక్కెదన్.

మరియు,

ఉ. యేనొనరించు కృత్యితము నెంతయు మీమది నుంచకయ్య హా
దా నొకటెంచ దైవమది తానొకటెంచడె నిశ్చయంబుగా
యీనరులెంతయున్ దెలియ కెంత్రయు మూఢతనునుందురయ్యరో
కానడె దైవమావిధము కంతుసమానశరీర సుందరా.

రాజు—(మంత్రింజూచి) మంత్రివర్యా యీబ్రాహ్మణుని మనస్థైర్యం బతిచిత్రము. నాకుమార్తె హృదయమును పరిశీలించగా యీ కవియందెమనోలగ్నమైయుండె, యిందు కేమందురు. యీవిధముగా నిర్వరకు దైవాజ్ఞఘటనమయ్యె తప్పింప నేరినశము, అగ్రిజన్ముడును, సకలవిద్యాగరిష్ఠుడును నగు నీకవిసార్వభౌమునకు నాకన్యనిచ్చుటకన్న వేరె, యీమరణదండనశిక్షకు ప్రత్యుపకారము గలదే?

నసం—మహారాజా! అవశ్య మట్లనే జరిగించుటకు మా అందరియభిమతము నై యున్నది. ప్రభువులమాట కెదురాడ, వెఱచి యింతవరకు మేము తమతో జెప్ప సాహసింపలేకపోతిమి. గాన యామినీపూర్ణతిలకను యీ బిల్హణకవిసార్వభౌమునకిచ్చి పరిణయం బొనర్ప మే మందరేకగ్రీవముగా జెప్పుచున్నారము.

బిల్హ—రాజా నీవు మామొదల నిందఘటించి తుదకు దైవప్రేరితమని

సందకోర్చి మమ్మిర్వురకు వివాహంబుజేయ నుత్సాహించి పిత్ర్యు
పకారముజేసినందులకు దైవము నీకు సకలాభీష్టములొసంగును
గాక నీపరిణియ యుత్సవమునకు మేమిర్వురము అత్యంతసంతో
షంబున సంసిద్ధులమై యుంటిమి.

రాజు — (పుష్పహారమును యాపునీప్రాగ్ణతిలక హస్తంబునకిచ్చి బిల్హ
ణునికంఠమున వేయించుట)

బిల్హ — రాజా! యా యువతీమణి గర్భంబున సహస్రపరిభాకరుడగు
కుమారుడుదయించగలడు. ఆతడు యుష్మదస్మనవర్త్తియై అశ్వ
మేధాది పెక్కు క్రతువులొనర్చి స్థిరకీర్తిగలవాడై వర్ధిల్లగలడు.

రాజు — మహాత్మా! ఆకుమారునకు పరిభాకరుడను నామధేయమిడి
నాసామ్రాజ్యమంతయు పట్టాభిషేకమొనర్చి నేను ధన్యుడ
నయ్యెదను.

బిల్హ — తథాస్తు. అస్మదభీష్టమును నట్టిదే.

(భరతవాక్యం)

మ. శ్రీభూనీళల కయ్యముల్ గని సదా స్మేరాననుండౌచు ద
న్నాభిన్ పంకజజన్ముజూచి తన యా? నాకున్నిట్టి సంసారముల్
వేభంగుల్ గలిగింప నీకు దగునే? విశ్రాంతిలేదంచు లీ
లాభావంబునబల్కు కేశవుడు కల్యాణంబులన్ గూర్చుతన్.

సంపూర్ణము.

శ్రీకృష్ణతులాభారం

ఆరంకముల పౌరాణిక నాటకరాజము.

గ్రంథకర్త:

నేదూరి గంగాధరంగారు

దీనిని "భాగవతము, హరివంశము, పారిజాతా పహరణము, తులసీమహాత్మ్యము, తులాభారమనే యక్షగానము" లందలి కథావిషయములను క్రోడీకరించి చక్కని కథాక్రమముతో రసోచితముగ తేటతెల్లని మాటలతో ప్రదర్శనానుకూలముగ వ్రాయబడిన నాటకరాజమిదియే. దీనియందు 'నారదుని పన్నాగమును, సత్యభామయొక్క ప్రణయ గర్వాతిశయమును, రుక్మిణీదేవి పతిభక్తిప్రభావంబును, అక్రూరునియొక్కయు, రాధయొక్కయు భక్తివిశేషములున్ను, శ్రీకృష్ణభగవానుని భక్తవత్సలతయు, తులసీమహాత్మ్యమును' జనరంజకముగా పద్య గద్యపాటలతో విరాజిల్లుచున్నవి. భక్తజనానందుఁడగు భగవంతుని భక్తివాత్సల్యమును భగవల్లీలావిశేషమును పఠించి భక్తులుగండు

వలయువారు:—

కర్రా అచ్చయ్య అండ్ సన్సు,
ఈశ్వర బుక్కుడిపో,
రాజమండ్రి.

సంగీత సత్యవిజయ మను హారిశ్చంద్ర	చా॥మా॥	1– 0–0
„ సావిత్రి	„	1– 0–0
„ ప్రహ్లాద	„	0–12–0
భూలోకరంభ	„	1– 0–0
స్త్రీసాహసము	„	0–10–0
సంగీత పాదుకాపట్టాభిషేకం	„	0–12–0
చంద్రికాంత	„	0–10–0
లంకాదహనము	„	0–12–0
మహారాష్ట్రవిజయము	„	0–12–0
సంగీతశశిరేఖ	„	0– 8–0
సంగీతసారంగధర	„	0–8–0
సంగీతజయంతజయపాల	„	0–8–0
చతురచంద్రహాస	„	0–8–0
విజయబొబ్బిలి	„	0–12–0
ఆంధ్రపతాకము	„	0–8–0
బొబ్బిలియుద్ధం	కాళ్లకూరి సాంబశివరావు	0–12–0
కన్యకాపరమేశ్వరీవిలాసము	„	0–12–0
సుగుణమణి.	వల్లూరి బాపిరాజుగారు	0–10–0

కర్రా అచ్చయ్య అండ్ సన్సు

ఈశ్వర బుక్ డిపో రాజమండ్రి